

XXVIII. ÉVFOLYAM

1938

6. SZÁM

EGYETEM KÖNYVTÁR
SZEGED.
FOLYÓIRATOK
19 /

320
4

GRAFIKAI SZEMLE

Tervezte Sztraka Zoltán
Olomba véste Csöndör György

GRAPHISCHE REVUE GRAFIKAI SZEMLE

Zeitschrift für das Buchgewerbe.

Herausgeber: der Buchdruckerverein Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey ucca 2).

Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Novák.

Erscheint achtmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500. Abonnement jährlich 8 Pengő.

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYOIRAT

SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: KÖLCSEY UCCA 2

1958 AUGUSZTUS HÓ 15. XXVIII. ÉVFOLYAM. 6. SZÁM

MEGJELENIK HATHETENKINT

Szakbeli továbbképzés

dolgában látszólag nyári pihenőidő következett el. Anyaegyesületünk tágas termeiben csend honol a késő délutáni órákban; lelkes ifjaink nem rohanásznak tékákkal, vázlattekercekkkel, ólomlemezekkel kezükben a folyosókon; a versengés láza nem fűti a szakma szépségeit kutató kollégák százait. Csak a felelős körökben folyik még a hangtalan, csendes munka: az eddigi tapasztalatok összegezésének, a jövőbeli lehetőségek mérlegelésének és az ősszel újra kezdődő szakkulturális kampány előkészítésének a munkája.

Az Egyesület szakbeli továbbképző intézményének kettős a föladatköre. Egyik az, hogy a továbbképzés útján biztosítsák mindenik munkáskategóriáknak a korszerű szaktudásbeli – mintegy kötelező – minimuma. A nyomdászat mostani részleges dekadenciája idején ez az általános színvonal mentésével egyértelmű. Ebben a tekintetben máris jelentős eredményeket értünk el, amennyiben túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a tipográfia háború-utáni és válság-alatti szörnyű hanyatlásának egyik fő-fő gátja az Egyesület szakkulturális intézménye volt, amely különben máig is jóformán egyetlen oltárhelye a szakbeli továbbképzésnek. Hogy ezt a föladatkörét az intézmény jól betölthesse: a kategóriák vezetőivel egyetemben állandóan ügyelni kell arra, hogy mely pontokon hiánypos az ifjabb nemzedék szakbeli és általános képzettsége; s egyszersmind tanulmányozni kell ama lehetőségeket is, amelyek a különböző munkakörökben foglalkoztatott kollégák szakképzettségét illetően időről időre mutatkoznak.

Az Egyesület továbbképzőjének másik nagy föladatköre: gondoskodás arról, hogy ambíciózusabb kollégáinknak messze az átlagos színvonalon túl, a maga-

sabbrendű és szélesebb horizontú tudnivalók megtanulására is mód legyen adva a mi szakkulturális intézményünk, a mi családunk keretein belül. Vagyis oly kitűnően tájékozódott szakembereket is kell nevelnünk, akik majdan a tipográfiánk mostani vezetőinek nyomdokaiba léphetnek, s művészetünk annyi dicsőséget látott zászlaját mind magasabbra tudják emelni. Ez a második föladatkör tehát egyénibbnek nevezhető szükségletek kielégítését jelenti, s ide tartoznék az olyan irányú szakoktatás is, amelynek egyik munkaköréről a másakra való átminősítés, a technikai újításokhoz való alkalmazkodás vagy specializálódás a célja.

Mindez a könyvnyomtató mesterség és művészet sokágazatúságánál fogva nem könnyű dolog. Hiszen már eddig is a különböző tárgyú tancsoportok egész sorával kellett dolgoznunk. Volt például a merkantilizmus és akcidenz-szedői gyakorlatot illetően három tancsoportunk: egy a kezdők, egy a haladottabbak és egy a grafikai művészet mezsgyéjén járók részére; egy népes munkacsoport az ólom- és linoleummetszés technikáját gyakorolta; a nyelvi és helyesírási tudnivalók tanítására is módot találtunk; a nyomtatói kategóriában külön tancsoporton tanítottuk az alapvető technikai tudnivalókat s külön az egyengetés körüli ismereteket és fogásokat; a feketén túli színekkel őszire kezdünk dolgozni; a betűöntői és stereotípiái szakon is többféle tancsoportunk volt: Monotype-öntői, Winkler-stereotípiái stb. Mindez az ismeretanyag nyilván állandó tárgya lesz továbbképzésünknek a jövőben is, de — amint a mindennapos tapasztalás bizonyítja — még ez sem elég, hogy a szakmabeli szellemi szükséglet minden irányban kielégíttessék.

Művészet-e?

Öszintén sajnálom, hogy nem voltam fül-tanuja annak a bizonyára érdekes beszélgetésnek, mely az Egyesület továbbképző csoportjainak kiállításán hangzott el és mely beszélgetésnek középpontjában az a kérdés állt: művészet-e valóban a könyvnyomtatás. Csupán a Grafikai Szemle májusi számának Szerkesztői Postájából szereztem e vitáról tudomást és noha az ott közöltek szerint Sz., K. és V. kollégák is bejelentették óhajukat, hogy a kérdés megbeszélésére helyet fognak kérni a Grafikai Szemle szűkre szabott hasábjain, mégis engedtessek meg nekem is, hogy a kérdés szélesebb megvitatása érdekében elmondhassam szerény mondanivalómat.

Az említett szerkesztői üzenet leszögezi, hogy a nyomdászat lényege mindig művészet volt és marad. Miért volt hát éppen lényegében mindig művészet a könyvnyomtatás, s keletkezésében, fejlődésében hullámzó változataiban miért őrizte meg a művészi jellegét, miért marad mindig szükségyszerűen művészet? Hogy Gutenberg János már 1436-ban a Dryzehn Andrással kötött szerződésben művészetnek nevezi gyönyörű mesterségünket: habárigaz, mégsem érv. Hiszen a csepürágó és a kültelki jósnő is művészetnek nevezi sőtét praktikáját. Igaz, ha kézbeveszi valaki a 16. század gyönyörű könyveit, az nem fog bennünket összetéveszteni a csepürágókkal. A kor legelke kiárad ezekből a könyvek-ből és a szemlélő felkiált: „Valóban, ez művészet!”

Több esztétikai rendszer megegyezőleg állítja, hogy a művészi alkotás legfőbb ismérve az öncélúság. Ez annyit jelentene, hogy míg minden más emberi tevékenység célja a gyakorlati élet szükségleteinek a kielégítése, addig a művészi alkotás önmagában van, célja csupán a gyönyörködés és a gyönyörködtetés. A főnti meghatározás szerint művészen olyan embert értünk, aki pusztán magáért a műért dolgozik és nem azokért a javakért, melyekhez alkotásain keresztül eljuthat. Ezek az emberek alkotás közben megfedkeznek távolabbi célokról és csak a művel élnek, csak a műért lélegzenek. A hivatásának magaslatára fölemelkedni tudó nyomdász alkotásának ihletett pillanataiban elérheti ezt a művészi szintet. Tudunk könyvnyomtatókról – multban és jelenben egyaránt –, akik munkájuk közben tudtak fölülemelkedni közönségen, megrendelőn, kiadón és csak a szépség és stílus lebegett szemük előtt.

Egy kitűnő esztétikus szerint a művészet az az erő, mely gyönyörözteteket nyújt, azokat eszközeivel öntudatosan fölhalmozza, kombinálja, jelentékenyen növelve így az emberi boldogság tömegét. Ily szemzőgből nézve művészet-e a könyvnyomtatás? Csak igennel válaszolhatunk. Kérdezék meg a bibliofileket örömeik felől, hogy csak egyetlen példát mondjak, amikor a kezükbe vesznek egy könyvet és hosszan forgatják, néha olyankor is, ha az a könyv valamelyik számukra érthetetlen idegen nyelven van nyomtatva.

1905-ben Igunot még azt írhatta egy essay-jében, hogy a szép nyomtatás nemcsak olyasmi, mint a szép kép, hanem olyasmi is, mint a szép csizma: használatra való. Furcsa változása az időnek! Elgépiesedett korunkban most már azt kell bizonyítanunk, hogy a szép könyv, szép nyomtatvány nemcsak olyasmi, mint egy szép csizma, hanem olyasmi is, mint egy szép kép: gyönyörködtetésre való. Sokan állítják: nem művészet a nyomtatás, hiszen napi szükségletet elégít ki, akár a lakatos, vagy a tetőfedő. Nos, az építés is materiális életszükségletet elégít ki, mégis ki állítaná, hogy az építész nem művészet, az építőművész nem művész? Sőt: bizonyos szempontból az építészet magasabbrendű művészet lársainál: összefogó művészet. Ilyen a könyvművészet is. Magába foglalja és visszatükrözi korának kulturális és technikai fölkészültségét, művészeti színvonalát és ízlését. Művészi könyvből egy-egy kor szelleme, levegője, illata árad a hozzáértő lapozó felé. Úgy gondolom, hogy lényegében azért művészet a könyvnyomtatás, mert az igazán nagy tipográfiai művek mindenkor kifejezték korukat, jellemzők voltak rá. Tűnő koroknak az időben felbukkanó és alámerülő stílusváltozatai mindig kimutathatók az illető kor könyvein és nyomtatványain. Természetesen ez egymagában még nem jelentené azt, hogy művészettel állunk szemben. Hiszen az öltözködés változataiban is fölismerjük a kort, mely alkotta azt. De a könyv a szükségletek kielégítése szempontjából mindig a legszemlembibbet elégítette ki és ez a közelség megnevesítette. A könyv, a betű érzékeny műszerként fölfogta és rögzítette a korok stílusváltozataiból és művészi törekvéseiből azt, ami a lényeg volt bennük és átmentette e lényeget a későbbi századoknak.

Ez az idővel való összefonódás, eggyélevés (mely műveletre csak igazi művészet lehet képes) nemcsak formai és nemcsak külsőséges. Az igazán művészi könyvek a

belső tartalmukkal, szerzőjük mondanivalójával is egybeforrtak. Legjellemzőbbek erre az egyházi művek, de számos világi mű is szolgálhatna például. Művészetlenné válik a könyv, ha tipografizálása, betűje ellentmondásba került a tartalommal, az író mondanivalójával, szellemével. A betű ilyen esetben úgyszólván arcú üti a könyv értelmi hatásait. Ha a tipográfus megérti a szerzőt, megfelelő betűt, papírost, festéket választ: művészi munka kerül ki keze alól. Egyik kitűnő esztétánk írta még a század elején egy akkor megjelenő könyvről: „... Inicialékkal kezdti az új szakaszokat, s ezek az inicialék gyönyörű copf-stilusban vannak megrajzolva. No már most az ilyen copf-stilusos rajz az ilyesmire fogékony emberben a copf-stílus hangulatát kelti; én előttem legalább föltámad láttára az egész copfos világ, s ifjú Werthernek érzem magam, s kínai csészéből felpárolgó kávéillat csapja meg orromat...”

Mindazt, amit a nyomtatás és a különböző stíluskorok lelki azonosságáról elmondhatnánk – s ezt tartom legnyomósabb érvek mesterségünk művészi volta mellett –, beszédesebben kifejezte egy fényképsorozat, melyet az elmúlt évi felejthetetlen Magyar Nemzeti Nyomtatványkiállításán bizonyára látott minden magyar nyomdász. „500 év építésze – 500 év nyomdabetűje” volt az említett tablónak a címe. Különböző építészeti stílusokat mutatott be ez a fényképsorozat. Mindegyik kép alatt az ábrázolt építészeti stílusnak megfelelő betűkből volt rajzolva az ismertető szöveg, frappánsan bizonyítva nemcsak azt, hogy a változó korok különböző formákat teremtettek a betűművészetben, de egyben azt is, hogy a stílusoknak éppen legjellegzetesebb vonásait vették magukra és a betűk vonalaiból pontosan az a lelkiség árad, mint koruk jellemző építészeti alkotásaiból.

Ha a stílusok nyelvét értő ember régi könyveket forgat, lapoz az időben, akárha korokra jellemző festők képeit szemlélné, vagy nagy építészeti remekműveken pihenetné a szemét. Így lenne-e ez, ha nem valódi művészettel állna szemben? Válaszul és igazolásul vessünk futó pillantást a művészetek nagy stílus-körképére.

Kezdjük a gótikus művészettel, hiszen a könyvnyomtatás első nagy művei e művészet jegyében születtek. A történelmi jelentőségű negyvenkétsoros biblia, Gutenberg legszebb könyve ezt a szellemet tükrözi. A Schöffer-féle zsoltáros könyv úgyszólván tömény gótika. Az építészetben természetesen már jóval a könyvnyomtatás kezdete

előtt fölleljük a gótikus művészet csiráit, mint ahogy a könyvművészet is korábbi századok kódexeiből meríti ihletét. E karcsú építmények csúcsideiből ugyanaz a mély vallásosság árad, miként első könyvemlékeinkből; Gutenberg és Schöffer betűiből a középkor transzcendentális vallási szemléletének ugyanaz a tömjénillata lehel, mint a gótikus építészet miniatúráiból és a párizsi Notre-Dame kapuszobraiból. A gótika bordás boltozatai benne élnek ez ősnymtatványok betűiben és egyként rámutatnak azokra a szellemi forrásokra, melyekből a második évezrednek az első századai táplálkoztak.

Mérföldes lépéssel haladjunk tovább. A gótika misztikumát tisztább és áttekinthetőbb formák váltják föl. Újjáéledt a klasszikus ókor. Hellász és Róma szelleme oldódik a humanizmus művészetében, a reneszánszban. Milyen a lelke e kornak, milyen vajjon az a tartalom, mely egyként kicsap Filippo Brunelleschinek, a nagy firenzeinek műveiből, a 15. század antikva betűiből és az olaszországi ősnymtatványokból? Milyen összhangot hall a figyelő fül? A fölszabadulás és újjászületés neszei ezek, melyek a középkor e csodálatos intermezzójából kicsengenek. A megismerés és a tisztaság hangjai ezek az antik emlékek jegyében. Pillantsunk Verrocchio szobrait, vagy a velencei Doge-palotára, a római Szent Péter templomra és nézzük meg a velencei Aldus-nyomda könyveit, vagy a többi kortársakét: az új korszak formaérzése és lelki tartalma egységesen, egyenletesen sugárzik e művekből. Művészetnek kell lennie a könyvnyomtatásnak, ha így meg tudta érteni ideje szavát.

De lapozzunk az Elzevirek könyveiben, vagy gyönyörködünk a magyar Tótfalusi Kis Miklós művészetében vagy csodáljuk Giambattista Bodonit, a nagy parmai nyomdászt, vagy William Morrist, az angolt: mind kifejezték korukat. Nemcsak visszatükrözték és megértették korukat, de viszonyuk korukhoz dialektikus volt: alakították kortásaiknak az izlését és befolyásolták szellemi fejlődésüket, hozzájárultak egy arcvonással idejük arcképehez.

Egy rövid cikk keretében még csak föl sem említhetem az összes stílusirányokat. De a barokkot még szeretném néhány szóval vázolni, s századunk gyermekeit: a szecessziót és a Bauhaus-stílust.

A barokk a reneszánsz nyugalmat árasztó stílusát váltja föl szertelen lobogással, kötetlenséggel, mozgalmassággal és csigavonalakkal. E kor is megteremtette jelleg-

zetes betűt, szertelen könyvdíszító elemeit. Csak egy pillantást vessünk Gagneur Guillaume 1599-ben megjelent, reprodukciókból ismert könyvére, melynek rondirású betűi, kacsaringós díszei, cikornyái idézik a barokk szellemet. Az építészet kanyargó csigavonalaiiban, röpülni kész oszlopaiban és a könyvek lapjain egyazon kor belső fűtöttsége robbantja a klasszikus formákat. Érzélgős ez a kor, de egyben monumentális. Ilyen a festészete, irodalma, zenéje és ilyen a nyomtatóművészete.

És a szecesszió, a 19. század utolsó évtizedének ez az erőltet stílusalakító kísérlete? Ez is rányomta bélyegét a nyomtatóművészetre. E kor termékei tapogatódzók, keresők, zavarosak. A szecesszió kora, mint minden más művészetben, a betűművészetben is furcsa dolgokat művelt. A megszkott római betűt össze-visszanyomorgatta. Ignotus írja századunk elején, hogy a villamosban egy „köpködni tilos” tábla úgy festett, mint a török császár monogramja a passzarovici békeszerződés alján és a jámbor utas három kocsit is teleköpködhetett, míg végtére kibetűzte.

Végül a 20. század új művészete, mely a vasbetón jegyében született meg és jelszavul a célszerűséget tűzte ki. Az áruházak, gyárak, ipartelepek stílusa ez és pontos, szakszerű és sivár, mint egész korunk. Ez új stílus általában Bauhaus néven ismerjük az építészetben. Száműzött ez a stílus minden fölöslegeset. A tömegember művészete ez. Nyomdászati megfelelői ismeretesek, még közöttük élünk. E kor nyomtatványai nagyon is tárgyilagosak, nagyon is mentesek minden fölösleges vonaltól, díszről. „Szépség a fölösleg”, mondta egyik legnagyobb írónk és a figyelmes szemlélő ráeszmél, hogy korunk már nem rendelkezik efajta fölöslegekkel.

• • •

A nyomdászat művészi színvonalának elérése természetesen lehetetlenség az alapismeretek tudása nélkül. Ezt vitatni botorság lenne. A művész eszközeivel nemcsak ösztönösen él, de öntudatosan is. Nem tehetné ezt, ha nem ismerné művészetének elemeit, vázát, mesterségbeli alapismereteit. Egy kitűnő művészünktől hallottam, hogy a legmodernebb konstruktivista festőművészet fölfogása szerint egy festmény ábrázolhat bármilyen látszólag elrajzolt, bizzarr figurákat, embert vagy állatot: a kép furcsaidomú szereplőjének azért éppen úgy gerincének, medencecsontjának stb. kell lennie (úgy szólván belül, láthatatlanul), akár a valóságban. Tehetné-e ezt anatómiai ismeretek

vagy a természetes rajzolás tudásának hiányában? Aligha. Ugyanez áll a könyv művészeire is. A technikai fölkészültség elengedhetetlen. De ez első előfeltétel mellett megemlíthetők még egyet, melynek fontosságát semmivel sem értékelhetjük alább az előbbinél. A nyomdász magába kell, hogy szívja korának jó értelemben vett kultúráját – végzendő munkája érdekében –, eleven vörögöcskévé kell válnia kora szellemi vérkeringésében; kapcsolatát a művészi mozgalmakkal és eszmei áramlatokkal ápolnia kell, mert csak így szívatja föl azt a finom párat, mely ott porzik minden jellegzetes kor műveltsége fölött, így válhat annak részesevé, s majd így szólhat abba bele, így formálhatja azt művészetével.

A mult nagy tipográfusai beszédes példák erre: valamennyien részesei voltak koruk kultúrájának.

Nyugodt szívvel állíthatjuk: ezeknek az előfeltételeknek a birtokában végezhet művészi munkát a nyomdász. Betűvel foglalkozó népség lévén, kora lelkéhez könnyűszerrel odaférközhet; ha jól odafigyel: akkor az idő kiszolgáltatta titkát. Az ilyen könyvnyomtató ebben a században is megalkotja majd művét és a késői szemlélő, ki kézbe veszi a könyvet, felkiálthat: Íme, ez a könyv egyazonos azokkal az esztendőekkel, melyekben született! És az alkotója valóban művészember volt, hiszen a művéből lélek árad...

Végül vessük fel a kérdést: milyen rang illeti meg művészetünket a többi művészetek hierarchiájában? Azt hiszem, végső rangját majd az a tevékenység határozza meg, mellyel hozzájárul az emberiség nagy álmának, céljainak megvalósításához. Tulajdonképpen már pusztá szépségükkel is hatnak a művek, de törekvéseik összefogottabbakká, céltudatosabbakká kell, hogy váljanak.

Elődeinket nem érheti gáncs. De a jelen nemzedék és már az utána jövő feladata ezt a rangot megtartani és tanulva, alkotva, hatva öregbíteni. Bomlott korunk súlyos, de gyönyörű feladatokat ró a betű embereire. Könyvekből, szépségből és világosságból kell gátat rakniok robbanó bombák és a bűnös butaság ragálya elé. Ez a küzdelem fogja a könyvnyomtatás embereinek művészi rangját végleg megszilárdítani.

„Míg megvilágosul gyönyörű képességünk, a rend, mellyel az elme tudomásul veszi a véges végtelent, a termelési erőket odakint s az ösztönöket idebent...”

Pándi Ferenc.

Parafinnal való permetezés

Hörnyék Kálmán kollégánk írt erről érdekes cikkelyt a Grafikai Szemle 1937. évi 5. füzetében, mégpedig a gyakorlatból merített tapasztalatai nyomán, s éppen ezért kiterjeszkedve olyan aprólékosnak látszó részletekre is, aminőkkel az új eljárások, készülékek és munkamódozatok bevezetésekor nemigen szoktak számolni, de amelyek adott esetben mégis csak döntő jelentőségűek lehetnek az eljárás vagy készülék alkalmazhatóságát és kifizetődését illetően.

A parafinnal való permetezés célja az volna, hogy a frissen nyomtatott festékréteget parafinréteggel bevonva: megátolja a következő íveken a gépmesterek által annyira rettegett „lehúzóást”. Egyszóval azt a célt szolgálja, amit most az időt rabló, nagyon körülményes „belövés” segítségével igyekszünk elérni. Érdemes, komoly cél; ha sikerülne is annyira megközelíteni, amennyire az eljárás és a hozzávaló készülék propagálói állítják: nagy könnyebbségére volna a nyomdaiparnak.

Hörnyék kollégánk nem a legjobb bizonyítványt adta le a parafinos permetezésről. Gyakorlati tapasztalatai és megfigyelései alapján olyanforma véleménye alakult ki az új eljárásról, hogy az még távolról sem

jelenti a kívánatos megoldást. Sem a szorosabb értelemben vett technika szempontjából, sem pedig a véle foglalatosságot munkások egészségét illetően, amire elvégre szintén tekintettel kellene lenni.

Olvasóink bizonyára szintűgy megérezték a szóban forgó cikkely minden állításának tárgyilagos és igaz voltát, akárcsak mi, s gondolatainkban talán már végérvényesen meg is alkották a parafinos permetező-eljárásról való – nem éppen kedvező – nézetüket. Ebben most megerősítheti őket az a szakvélemény, amelyet szervezetünk vezetőségének kérésére az illusztris német szakíró, Höhne Ottó adott az eljárásról. Levele nére vonatkozó része így hangzik:

Ezt az eljárást vagy tíz esztendő előtt honosították meg Németországban, de hasznosságáról, gyakorlatiasságáról még ma is eltérők a vélemények. Amerikában azonban már fokozatosan fölhagynak véle, s a nyomtatványok „lehúzóástól” mentesülését gyorsan száradó festékeknek s elektromos fűtőkészülékeknek használatával igyekeznek – a parafinos eljárásnál sikeresebben – biztosítani.

Mikoriban a legelső parafinfecskendő készülékek Németországban megjelentek: érintkezésbe léptem a kereskedelmi minisztériummal meg az iparfelügyelőséggel. s egy üzemnek együttesen való megtekintése után a minisztérium utasította az iparfelügye-

letet, hogy az ügyre különösebb figyelmet fordítson, s tapasztalatairól jelentést terjeszsen föl. Az a nyomdai gépterem, amelyet közösen megtekintettünk, a parafinfecskendezés alkalmazása következtében – jóllehet a fecskendő szerkezet fölül szívókészülék volt szerelve – teljesen mintegy kődbe volt burkolva; a gépeket és embereket belepte a parafin; ruhák, arcok, kezek: minden ragadós tapintatú volt; a munkások étvágytalanságról panaszkodtak; ha a munkás csak néhány órát töltött is a gép mellett: a kenyérfélét már nem tudta lenyelni, s csak savanykás eledelkekké vált kedve táplálkozni.

A parafin olyan anyag, amely ipari megbetegedéseket idéz elő. Az ily betegségek Németországban baleseti kártalanítás alá esnek. Az illatszert- és szappangyártással foglalkozó munkásoknál a nyálkahártyák megbetegedésében is megnyilvánul ez a baleset. A kőolajipar amaz ágazataiban pedig, amelyek a visszamaradt anyagokat vazelinre, parafinná stb. dolgozzák föl: az ezzel foglalkozó munkásoknál „parafinruh”-nek nevezett bőrbaj szokott föllépni.

A nyomatok befecskendezésére használt anyag összetétele az azt előállító cégek titka. A parafinon kívül halzsírt is használnak fecskendezésre, mégpedig azt a fajtát, amelyet bizonyos cethalféléknek a fejéből szednek ki. Amerikában alkohollal kevert keményítőcsirizzel is fecskendik a frissen nyomtatott íveket.

Főntebb említett hivatalos ténykedésünk idején olyan szívószerkezet alkalmazását kívántuk meg a fecskendő apparátus fölül, amely elvonja a fölös parafint, illetve megakadályozza szerte-terjedését a gépteremben. Az ily szívószerkezetekkel azonban az volt a baj, hogy a zsíros anyagtól hamar eltömődtek, s ezért gyakran tisztogatásra szorultak. Szívó erejük beállítására is nagyon ügyelni kellett, hogy az ív kivezetése ne legyen befolyásolva.

Van olyan parafinfecskendő készülék, amely a kirakóasztalra való leereszkedés pillanatában permetezi be az ívet. Egy másfajta, ide-oda járó s bármilyen gépre is alkalmazható parafinfecskendő készüléket mostanában reklámoznak erősen; parafinlevonó szerkezet azonban nincs rajta. E fecskendő készülékek rövid ideje lévén használatban: az alkalmazásukkal kapcsolatos megbetegedési statisztikáról – bármennyire figyelemmel kísérem is a technikánk fejlődését – nem szólhatok, már csak azért sem, mert 1933 óta nem töltöttem be régi ügykörömet.

Egy valamit azonban mégis sikerült elérnem a balesetmegelőzési előírások 1932

Nyomdászattörténeti vonatkozású képek. „Kélapos” királyunk, II. József tipográfiai műkedvelősködése a serdülő korában. A 18. században több fejedelmi háznál amatőrködték a nyomdászattal. Így a bécsi udvarnál is, ahol Mária Terézia királyné kis nyomdát rendeztetett be József fia számára. Képünkön az ifjú trónörökös éppen valami alkalmi költeményt nyomtat a kézsajtón. A prés fölül hajló kardos férfit a híres bécsi könyvnyomtatómester Trattner János Tamás, a festékező labdát pedig faktora, Trassler József György tartja a kezében. Ez a műkedvelősködések valószínűleg mélyebb nyomokat hagyott az ifjú József lelkében. Megérezte vele a nyomdászati benső lényegét, magasabb rendeltetését, ami később, 1780-tól 1790-ig terjedő uralkodói korszakában, talán befolyásolta is őt a cenzúra vonatkozó liberális intézkedéseinek megtételében. Mint műkedvelő nyomdász sem lehetett barátja a cenzúrnak.

végén történt revíziójakor: azt, hogy az e gépeken dolgozó kollégáim számára is előírás készült. A parafinfecskendő készülékek alkalmazásánál nagy lévén a baleseti veszély – a mindent belepő parafintól csúszós lévén talaj, lépcső, fogantyú s minden géprész, az emberek mintha tojásan járnának, s mindamellel megtörtént néhány baleset –: addig nem nyugodtam, amíg a baleseti előírásokba 10. §-képpen bele nem került: „Parafinfecskendő készülékeknel a fölös parafinmennyiségek széjjelterjengése a lehetőséghez képest megakadályozandó. A fogantyúkna, géplépcsőkre és a padlóra lerakódott parafint minden esetben el kell távolítani.”

Értékpapirosok nyomtatása

Az értékpapirosok között az államok és bankok által kibocsátott papirospénz, az állami kölcsönökről stb. szóló kötvények, részvények, csekkek és végül a postabélyeg-gek a legnevezetesebbek. Mindmegannyi-nál fontos követelmény, hogy ne legyenek könnyűszerrel utánozhatók. Előállításuk már csak ezért is igen nehéz feladata a nyomdásztechnikusoknak. Mondhatnók: szinte próbaköve a technikusok szaktudásának.

A papirospénz előállításáról elmondottunk már egyetmást lapunk két esztendő előtti évfolyamában („A bankócsinálás művésze”, Grafikai Szemle 1936. 112–113. old.). Most főleg az egyébfajta értékpapirosok genézisében megnyilvánuló érdekessé-gekre irányítjuk az olvasó figyelmét.

Mentől nagyobb értéket képvisel valamely ilyen értékpapiros, annál több figyelmet kell fordítani a nyomtatópapirosa anyagának megválasztására. A bankóknak és államjegyeknek a papirosa rendszerint külön megrendelésre, titkos recipék után készül. A bankjegyek némelyikén – így a dollárok-on, sőt a magunk pénzén is – bizonyos, a papirosanyagba mintegy beleszőtt selyem-szálakat látunk. Ezt a Dickinson föltalálta eljárást a levélbélyegek papirosán is gyakran alkalmazzák. A Wilcox-féle eljárással preparált papirosban pedig apróra vagdalt fonáldarabokat lelünk, ami szintén hozzájárulhat az esetleges hamisítás megnehezítéséhez. Legfőbb biztosíték azonban a hamisítás ellenében a vízjel. Az ilyenellátott ú. n. „papier vergé”-n vízvonalatok látunk; e vonalak helyén a papiros vékonyabb. Az ábrázolatos vízjeleknél ugyanez az eset. Így készülnek, hogy a papirosgép szítáján

az illető helyeken a lyukacsákat betömik, illetőleg megfelelő ábrázolatú igen vékony formákat helyeznek el ott.

A sokszorosítástechnikai szakkönyvekben általában acél- és rézmetszetűekre, vagyis mélynyomatósakra, litográfiaiakra (síknyomatás) és fametszetűekre, vagyis tipográfiaiakra (magasnyomatás) osztályozzák az értékpapirosok előállításának módját. De köztudomású, hogy ezeken a kereteken belül a klisékészítő eljárások nagy tömege rejtőzködik, s hogy a modern értékpapirosok készítésekor nem érik be egyetlen nyomtatási típus alkalmazásával, hanem kombinálják olykor mind a hármát is, úgy hogy például egyetlen bankjegyen vagy levélbélyegen találunk mondjuk litográfiai alapot, mélynyomatásos ornamentumot és tipográfiai nyomtatással készült szöveget, vagy legalább is számokat. A nyomtató-eljárások emez összekombinálásának a célja is az, hogy a hamisítók munkája lehetőleg megnehezíthetők.

Az értékpapirosok rajzolatának igen gyakori eleme az ú. n. guilloche-munka. Azokat a hullámos, íves, körös léniamintázatokat nevezik így, amiknek szövevénye az értékpapirosokat (például a mi bankjegyeinket is) egyrészt alapnyomatéppen díszesíti, más-

részt pedig az esetleges hamisítás megnehezítésére szolgál. Ezeket a vonalszövevényeket általában a pantográfhoz hasonlító guilloche-géppel metszik fémbe avagy litográfiai kőbe, s az anyaghoz képest alkalmazhatók magas-, mély- avagy cinknyomtatásra. Kézirajzzal való utánzásuk hallatlanul nehéz munka volna. Fotografálás útján talán menne valahogy a dolog, de ennek is elejét veszik úgy, hogy több jól megválasztott színben nyomtatják a guilloche-t. A színek részben egymás mellé, részben pedig egymás fölé esnek, s a fényképezéskor együttesen jelennek meg a lemezen; nem lehet külön fotografálni őket.

Az értékpapirosok nyomtatásának, illetőleg a hamisítások megnehezítésének problémájával az egyes világvárosok tőzsdehivatalai is foglalkoztak. Sőt megállapították azt is, hogy minő technikai szabványok betartása lehet a föltétele az egyes értékpapirosfélék tőzsdei forgalomba bocsátásának. A berlini tőzsde ezirányú megállapításai között találunk egy passzust a többszínű guilloche fogalmáról is, amely tekintetben bizonyos kétségek merültek föl még szakemberi körökben is. A berlini tőzsdehivatal szerint guilloche-on a hamisítást megnehezítő olyan gyöngéd vonalszövevényt kell

Nyomdászattörténeti vonatkozású képek. A könyvnyomtatás művészetének allegóriája a nagy francia könyvnyomtató, Fournier le Jeune „Manuel typographique” című, 1764-ben megjelent nyomdászati kézikönyvében. Hasonló allegorikus rajzot főleg a francia művészek készítettek sokat. Mert ámbátor a könyvnyomtatás bölcséje nem Franciaországban ringott: a nyomdászok egyidőben olt részesültek a legnagyobb társadalmi elismerésben. Így már 1472-ben is, tehát négy esztendővel a nagy föltaláló halála után Fichet, a Sorbonne priorja a következőképpen ír Gutenberg Jánosról és telálmányáról: „Valóban, Gutenberg János méltó arra, hogy az összes műszák és művészetek, valamint minden olvasók is őt Isteni szellemtől áthatott emberként magasztalják, s őt minden hősök és ókori Istenek fölé emeljék. Mert ő találta föl azt a művészetet, amelynek segítségével minden, amit elgondolunk: a késő utókorra is átszórmaztatható.” A 18. század franciáinak pedig ily véleménye volt nemes foglalkozásunkról: „A nyomdászatot az Úristen jókedvében ajándékozta az emberiségnek.” „A nyomdászt terjesztli a tudományt és művészetet; táplálja és műveli a szellemet, nemesíti a lelket; bátran nevezhető tehát a művészetek művészetének és a tudományok tudományának.” A föntebb említett ifjabbik Fournier különben egyike volt a francia nyomdászat legnagyobb alakjainak. Már 1737 körül úttörője a mi mai tipográfiai pontrendszerünknek. A jelenleg általánosan használt Didot-féle pontrendszer (1775-ből) tulajdonképpen nem más, mint a Fournier-féle betűszisztéma javított kiadása. Fournier volt az összeszedhető hangjegyek föltalálója. Illetőleg tőkéle-esítője is; őelőtte kétszer kellett nyomtatni a kötet: külön a vonalzatot s külön a hangjegyeket.

érteni, amely meghatározott mértani törvények szerint különböző mintázatokot képez. A többszínű guilloche az ily vonalszövevénynek különböző színnel való egymásra-nyomatása útján áll elő. A túlnyomórészt egyenes és párhuzamos vonalakkól vagy pontokból álló, nyomdásznyelven „raszter”-nek nevezett nyomtatólapok nem tekinthetők guillochenak.

A többszínű guilloche alkalmazásán túl természetesen még sokféle módja van a hamisítás meggátolásának. Nem utolsó ezek közt a nyomdász ama fogása, hogy helyenként különleges, ú. n. „csekkfestéket” vagy „reagens festéket” használ az alapnyomataihoz. Az ilyes vízfestékkel készült alapnyomaton kitűnően lehet írni, de amit egyszer rája irtak, azon változtatás vagy törlés nem lehetséges, még a hamisítók hírhedt „Eau de Javelle”-jével sem.

Az apró, igénytelennek látszó levélbélyeg a modern grafika legjelentősebb alkotásai közé tartozik. Közvetlenül a bankók és az államjegyek mellett van a helye. Különösen a legújabb időkben, amikor a bélyeggyűjtés divatja akkorára nőtt, hogy iskolásgyerekektől kezdve vénhedt üzletemberekig az emberek milliói gyűjtik makacs szenvedéllyel az ócska meg új levélbélyegeket. Van is levélbélyeg ma már tömérdek. Némely kisebb államnak jelentékeny bevételi forrást biztosít az, hogy minden lehetséges alkalommal új meg új bélyegsorozatokat bocsát ki. Ennyiféle levélbélyeg között eligazodni, azok történetét, technikáját, minden aprólékos sajátosságát ismerni: nem kicsiny dolog. Aki mindezt alaposan, töviről-hegyire meg akarja ismerni, csak többesztendősen igen szorgos tanulás árán érheti el a célját. Ép ezért talán jogosan beszélhetünk ma már filatelista tudományról is. Ez a tudomány felöleli a grafikai sokszorosító-művészetek legfontosabbjainak az elméleti ismeretét is. A vérbeli levélbélyeggyűjtőnek az első pillantásra meg kell állapítania, hogy a keze ügyébe kerülő bélyeg rézmetszet, acélmetszet, fametszet vagy litográfia-e. Ami pedig nem könnyű dolog. De az igazi komoly gyűjtőnek akkora gyakorlata van abban, hogy a bélyegnyomat általános sajátosságairól, mondjuk: a fiziognómiájáról, habitusáról rögtönösen megállapítsa a sokszorosítás típusát, hogy csak ritkán tévedhet.

A papiros a sok bélyegtypusnál természetesen nagyon sokféle. Vékonyabb, vastagabb, tiszta fehér avagy színesbe játszó, egészen síma vagy durvább struktúrájú. Mintázatuk dögében megkülönböztetnek: a) vízvonalakkal sávozott papirost (papier

vergé), b) bordázottat, c) fonalakkal átszótat, d) kockázottat, e) hullámos bordázottat, f) láncfűzéses bordázottat stb. A vízvonalakat úgy ismerhetjük föl, hogy a világosság felé tartjuk, a bordázottat pedig úgy, hogy árnyékban oldalvást szemléljük. A színeket az elképzelhető legváltozatosabb árnyalatokban használják a bélyegeken. Újabban sok helyt alkalmazkodnak már a világposta-egyesület által javasolt színekhez, az érték fokozatai szerint barnát, zöldet, vöröset és kéket véve. A nüanszokat illetően azonban a bélyegtervezőknek és a bélyegtechnikusoknak az ízlése még mindenhol szabadon csapong. Vízfestéket, a filatelistákra való tekintettel, újabban már nem igen használnak, de a régiebb bélyegek közt akad ilyen vízfestékkel nyomtatott is, s ugyan megjárja véle a filatelista, ha le akarja áztatni a borítékról: egy fehér papírlap marad csak a rendszerint igen drága akvarellbélyegből.

Stereotípiá

Gutenberg találmányával új korszak virradt föl az emberiségre. Azelőtt a könyv, az írott könyv csak jómódú embernek lehetett a tulajdona. Egy-egy írott könyvnek az értéke: vagyont jelentett. A nyomtatás felfedezésével ez a helyzet egy csapásra megváltozott: a nyomtatás terjedésével a nyomdai termék mind sűrűbben forog közkezen. Később már tömegcikké is válik. Ez a körülmény, valamint a takarékoskodási szempontok arra készítetik a nyomdákat, hogy az akkori nehézkes előállítású betűk kímélése okáért olyan eljárás után kutassanak, amely a betűt megkíméli, a nyomtatást olcsóbbá teszi és a szedésformák állvahagyását is elkerülhetővé teszi. Ezt a stereotípiái módszert felfedezésével sikerült elérni.

Stereotípiának nevezzük azt az eljárást, amikor szedésnek, klisének stb. ólomból való mását készítjük. A stereotípiának legősibb művelője 1483 körül Dinkmut Konrád ulmi nyomdász volt, aki fametszeteit úgy sokszorosította, hogy síma vaslapra folyékony ólmot öntött, s a kihűlni készülő fémbe a fametszetet arccal lefelé belecsapta. Az így kapott pozitív-képű klisé fadúrra szegelte, az eljárást megismételte s így megkapta az eredeti faklisé ólomból való pontos mását.

Leydenben 1711 körül foglalkoznak szedés-stereotípálással. Eleinte csak arról volt szó, hogy a szedést összeforasszák, de Van der Mey és Müller János, akik az eljárással foglalkoztak, csakhamar rájöttek

annak a módjára is, hogy a szedésről ólomlemezeket öntsének. Négy általuk készített lemez 1877-ben Londonban a Caxton-kiállításon ki is volt állítva. Egy edinburghi aranyműves, névleg Ged William, 1721 körül keményedő gipszbe nyomta bele a szedést és az így nyert pozitívet használta matricául. A schlettstadi Hoffmann főnemesű homokkal próbálkozott, a francia Carez porcellánföldet használt erre a célra. A párizsi Herkan bemélyedő matricabetéket készített és az abból szedett formáról közvetlenül készített stereotípiái lemezeket. 1750 körül a francia Valleyre egyetlen képű vöröslézlapokat készített a szedésről.

Didot Firmin, a 18. század nagyszerű nyomdása 1800-ban egy könyvet nyomtatott stereotíplemezekről, amelynek nyomtatása olyan élesképű, mintha vadonatúj betűkkel nyomtatták volna. Didot igen érdekes módon, rendkívül kemény fémből készítette a betűit. A szedést erős nyomással puha ólomlapba sajtolta. Ez volt a matricája, amelyről nagy elővigyázattal öntötte lemezeit.

Három angol nyomdász: Tilloch, Foulis és Wilson külön-külön kísérleteztek gipszmatrica készítésével. A 18. század vége felé Stanhope lorddal, az akkori idők híres technikusával szövetkeztek és közösen sikerült a gipszstereotípiá módját praktikussá tenni. Ez az eljárás óriási lépéssel vitte előre a nyomtatás technikáját. A forma zárása itt már magas ürtöltökkel és vasrámmal történt. A megolajozott szedést vízzel hígított gipszsel öntötték le és hogy a gipsz a betűk hézagába jól behatoljon: kemény ecsettel nyomogatták. A lesimitott gipsz gyorsan szikkadt, amikor is a formáról leemelték, s kellő hőfok mellett teljesen kiszáritották. Az ő serpenyőszerű öntőpalackjukból fejlődött ki a ma használatos öntőkészülék. Nem kanállal öntöttek, hanem az egész szerkezetet belemerítették a folyékony ólomba és a négy sarkán lévő lyukon keresztül telt meg az a fémmeleg. Kiemelés után megvárták, míg lehűlt, a fedelet felnyitották és az öntvényt leemelve a gipszmatricáról, a főlölesleges fémcsapokat letördelték róla. Az öntvényt jól meg kellett még tisztítani, majd pontos betűmagasságra gyalulták. A gipszstereotípiá igen népszerű volt a 19. század első évtizedeiben és az 50-es évek elején még világszerte használták.

Rotációs nyomtatásra a gipszstereotípiával még gondolni sem lehetett és csak akkor volt meg ennek a lehetősége, amikor a papirosstereotípiát Genoux lyoni szedő 1829-ben felfedezte. A papirosstereo-

vetésüket. Azonban nem feledkezhetünk meg arról az alapvető tételtől sem, hogy a kifogástalan nyomdatechnikai alkotás, az izléses szedés, jó festék, tiszta, szép nyomtatás valójában csak a jóminőségű papíron érvényesül és a most felsoroltak együttevén biztosítják a nyomtatvány igazi átütő sikerét. A jóminőségű papíros nemesebb anyaga, gondosabb kidolgozása nagy mértékben emeli a nyomdász munkájának értékét. Azt is tapasztalhatjuk, hogy tőlünk nyugat felé az egyező célú nyomtatványokhoz többnyire jobbféle papírost használnak, mint mi. Ez nemcsak a nagyobb jólét, hanem bizonyos mértékben a fejlődöttebb kultúra kérdése is.

Ha valamely nyomdai munkához papírost választunk ki, nemcsak a papíros árát, megfelelő alakját és a megrendelő esetleges kívánságait kell figyelembe venni, hanem főképpen a papírosnak a nyomtatásra és a további feldolgozásra való alkalmasságát. A nyomdáknak sok káruk származott már a rosszul megválasztott papíros miatt. A drágább papíros gyakran olcsóbbodik azért, hogy gazdaságosabban nyomtatható és a könyvkötézetben is előnyösebben dolgozható fel.

Illusztrációs munkákhoz, melyek autotípiákkal készülnek, legjobb a műnyomó-

papíros. Ha az ilyen nyomtatvány árát drágálják, egészen jól megfelel az erősen simított illusztrációs műnyomóutáztatú papíros. Három- és ennél többszínnyomatú autotípiákhoz azonban feltétlenül krétázott papírost kell használni.

Kétoldalas nyomtatáshoz alkalmatlan az áttetsző papíros. E célra sok töltőanyag-tartalmú papírost vegyünk, mert a töltőanyag a papíros áttetszőségét csökkenti. A famentes irodai papíros például áttetsző (transzparens), míg a félfamentes, mivel ez a ligitartalomnál fogva felhős, már kevésbé áttetsző. Könyvekhez, művekhez az úgynevezett regénynyomató papírost használjuk, mely nem áttetsző és különféle minőségben kapható.

A költséges be- és kilövés elkerülésére a kevésbé enyvezett gépsíma papírost használjuk, mely a festék iránt szívóképesebb.

Nagyobb színfoltokhoz alkalmasabbak a lágy, simított papírosok. Kemény és érdes papírosok erősebb nyomást és sok festéket kívánnak.

Postai szétküldésre kerülő nyomtatványoknál figyelembe veendő a papíros súlya a postai tarifa szempontjából is.

A MOSz 22. számú szabvány, mely az „Írás és nyomtatás céljára szolgáló papírosok minőségéről” szól, táblázatszerűen cso-

portosítja a papírosokat a „fontosabb felhasználási terek” szerint. Ebből a szabványból is kitűnik az a helyes felfogás, hogy a fontosabb nyomtatványokhoz nehezebb súlyú famentes papírost, a rövidebb életűnek szánt kevésbé fontos és nem reprezentatív nyomtatványokhoz fatartalmú, vékonyabb, vagyis kisebb gramm-súlyú papírost kell használni.

Aki kalkulációval foglalkozik, ajánlatos, ha az említett szabványt és általában a papírosra vonatkozó más szabványokat is ismeri. (Cím: Magyar Szabványügyi Intézet, Budapest I, Mészáros ucca 19.) Példaképpen a papíros felhasználására vonatkozó MOSz 22. számú szabványból cikkünk keretében kivonatot is közlünk.

• • •

Nem tartozik ugyan hozzá szorosabban, de legalább is közvetve érinti a kalkulációt a szabványosítás kérdése. A szabványosítással, mely szakmánkban egyelőre csak a kezdeményezés jeleit mutatja, a nyomdaiparban még igen sokat kell majd foglalkoznunk. Beszéljünk tehát erről a kérdéssről is valamiképp.

A szabványosítás egyik részlete annak a modern termelési rendszernek, mely a tudományos, a racionális üzemvezetésben jut kifejezésre. A gyárak versenyszempontokból és a házi szokás folytán is gyártmányait eltérő formákban, kivitelben és méretekben állították elő, ami a forgalomban az azonos célokat szolgáló gyártmányok sokaságára vezetett.

Ezt a hátrányos helyzetet a szabványosítással kívánják megszüntetni, melynek fő célja a termelési egységesítése kevés számú válfajok alapján. Az egyforma gyártmányok előállítására olcsóbb és kezelésük könnyebb.

A nyomdaipar, mely a leghatalmasabb papírosfeldolgozó ipar, elsősorban a papíros szabványosítása érdekelte. A szabványosítási törekvések azonban nemcsak a papíros alakját, hanem a papírosanyag összetételét, súlyát, enyvezését, valamint a gyártási kidolgozását is szabályozni kívánják. A nyomdaberendezéssel kapcsolatban a szekrények, regálisok, deszkák, hajók, sorjázók, zárószervezetek szabványosításának gondolata is felvetődött. A betűöntődei anyag, a léniai, kizárások egységesítése, mely utóbbinál a különféle harmadok és negyedek helyett csakis teljes tipométerikus pontokat kitevő kizárások lennének, szintén szabványügyi kérdés. Ide tartozik továbbmenőleg a nyomdagépek és nyomdafestékek egységesítése és nem utolsósorban az egységes nyomdai helyesírás. Székely A. II.

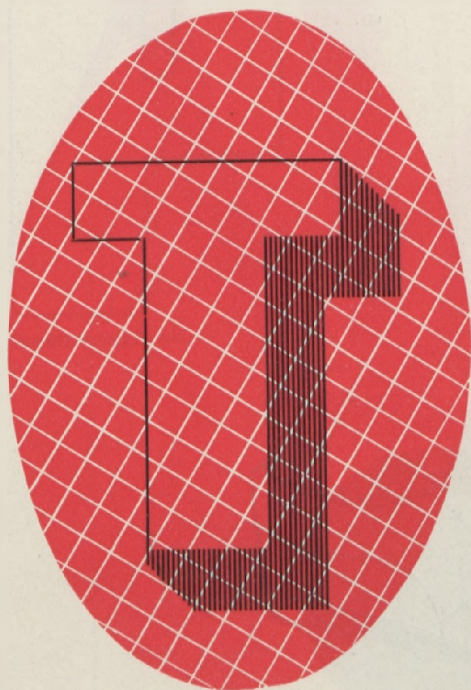
A minőség jelzése		Tájékoztató közölt fontosabb felhasználási terek	Négyzetméter súly g/m²	Rejtő-féle jószágjel osztály	Anyag	Író-képesség	Szín	Felület és kivétel
Ok	1	Okmányok, fontosabb ügyiratok . . . kereskedelmi könyvek stb.	130	IV	famentes	Íróképes	fehér, kékes vagy sárgás árnyalattal	gépsima vagy simított
	2		100					
Fm	1	Irodai célok . . . jobb levélborítékok, nyomtatványok stb. . . .	100	V	famentes	Íróképes	általában fehér, kékes árnyalattal, de megrendelhető színesben is	gépsima vagy simított
	2		80					
	3		70					
	4		60					
	5	Írógéppapíros	50					
	6	Átírókönyvek és átütőpapíros	40					
Fg	1	Fogalmazványok . . . nyomtatványok stb.	90	VI	kb. 60% fatartalom	Íróképes	sárgás árnyalatú	simított; megrendelhető pelyhezve is
	2		80					
	3		70					
	4		60					
	5	Irodai feljegyzések	50					
Ny	1	. . . alárendeltebb jelentőségű nyomtatványok . . . stb.	60	VII	kb. 70% fatartalom	nem íróképes	fehér, sárgás árnyalattal	gépsima vagy simított
	2		50					

AQUARIUM

D I S Z H A L T E N Y É S Z E T

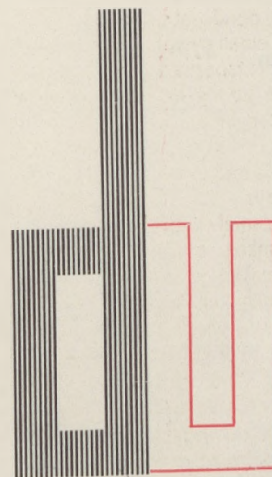
BUDAPEST VIII, ŐR UCCA 89. ÉLŐ ÉS SZÁRAZ ELESEG. AQUARIUM-TARTOZÉKOK. ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSUNK MEGTEKINTHETŐ VÉTELKÉNYSZER NÉLKÜL

Tervezte Kondor Árpád

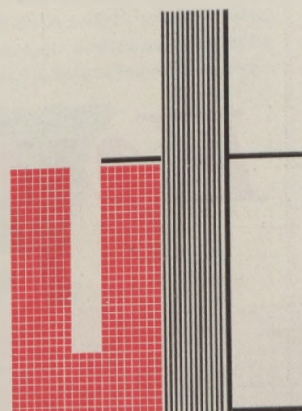

TORDA-SERVICE

BUDAPEST, FEHÉRVÁRI ÚT 38. SZÁM

Tervezte Ungur Imre

Tervezte Ungur Imre

Tervezte Antal Ferenc
Véste Várakozó Ferenc

JÓ CIPŐBEN ÉLVEZET JÁRNI

Kutas-cipő

JÓ, DIVATOS ÉS KÉNYELMES

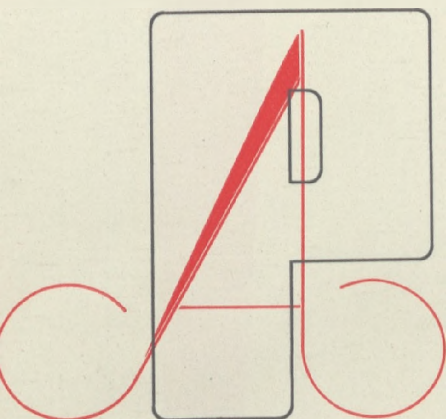
BUDAPEST VI, VÁCI ÚT 1

Tervezte és vészte Sztraka Zoltán

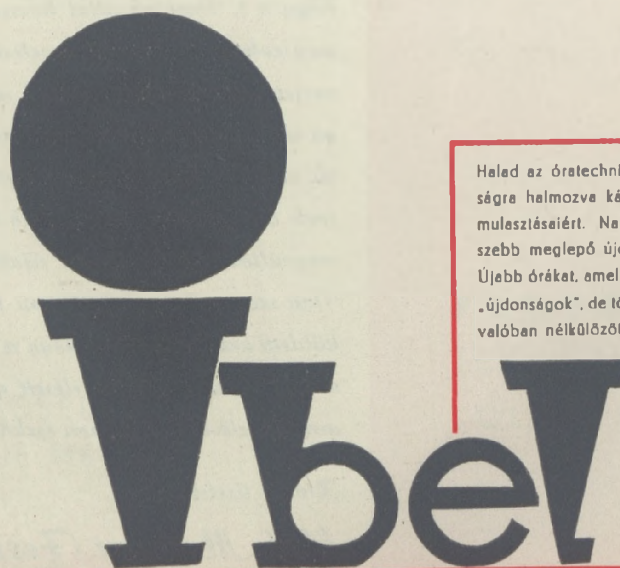
VITÉZ BÁNHIDAY PÉTER UTÓDAI
PESTSZENTLŐRINC, ÁROK UCCA 7

Tervezte Szauer Ferenc
Olomba véste Kurcsics Ernő

Tervezte Hannig Ferenc

Halad az óratechnika. Újdonságot újdonságra halmozva kárpótol az utolsó évek mulasztásaiért. Nap-nap után szebbnél-szebb meglepő újdonságot hoz a posta. Újabb órákat, amelyek nemcsak külsőben „újdonságok”, de tökéletességben is eddig valóban nélkülözött és elegáns műszerek.

Tervezte Gorszky János
Olomba véste Benák Béla

ELSŐ MAGYAR FESTÉKIPARI RT

BUDAPEST VIII, MAGDOLNA UCCA 50. SZÁM

Mivel felmerült konkrét esetről behizonyosodott, hogy a t. Üveőünk által hosszú éveken keresztül megszokott megrendelő-levelezőlapjainknak egy versenytársunk részéről való utánzása folytán a mi cégünk és versenytársunk között az összelevesztés veszélye forog fenn: kénytelenek voltunk az évek óta használt megrendelő-levelezőlapjainkat megváltoztatni és azokat újakkal helyettesíteni. Ön szerenésénk az új típusú levelezőlapot megküldeni azzal a kéréssel, hogy a nekünk feladandó mindennemű festékrendeléseit a jövőben ezen új megrendelő-levelezőlapon eszközölni szíveskedjék.

Kiváló tisztelettel

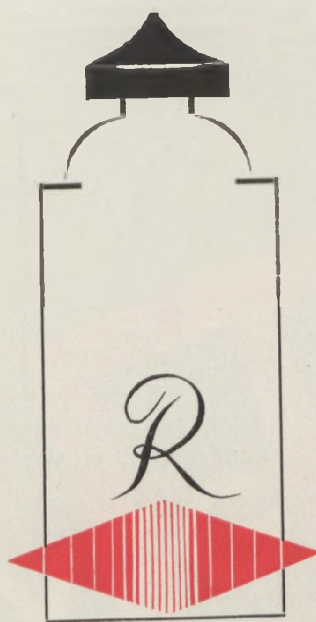
Első Magyar Festékipari Rt

JOJJON A FILLÉRESSEL
TOKAJBA ÉS ÍZLELJE MEG
A VILÁGHÍRŰ

tokaji aszút

Tervezte Sztraka Zoltán
Olomba véste Szekeres József I.

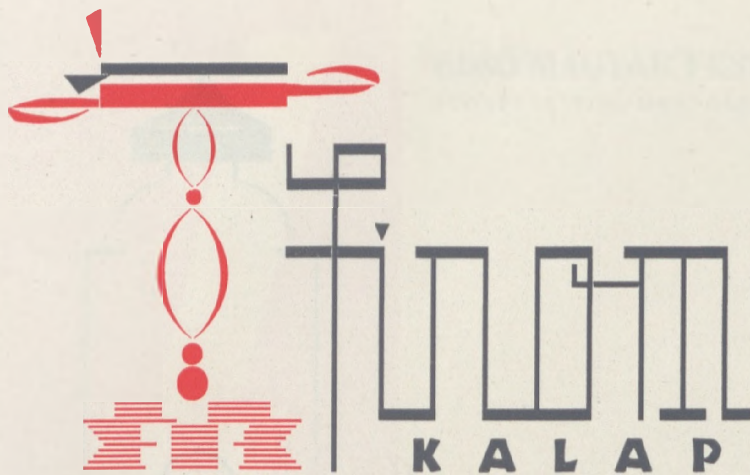
LEGKELLEMESEBB
LEGDISZKRÉTEBB
ÉS LEGFÍNOMABB A

Róza

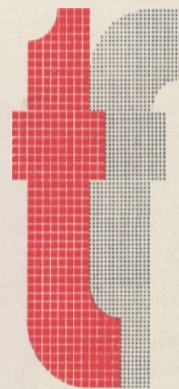
PARFÖM ILLATA
TEHÁT JEGYEZZE MEG
JÓL A FENTI MÁRKÁT

Róza

Tervezte Sztraka Zoltán
Olomba véste Szekeres József I.

„MARTONNÉ” NŐI KALAPTERVEZŐ ÉS KIVITELEZŐ SZALÓN
BUDAPEST VI, VILMOS CSÁSZÁR ÚT 78. SZÁM, II. EMELET

Tervezte Dénes György

Tervezte Paxlón Péter

Tervezte Dénes György
Olomba véste Szekeres József I.

Hajóvó sampón

ERŐSÍTI A HAJNÖVÉST, HAJÁNAK VISSZAADJA FIATALOS
FÉNYÉT ÉS SELYMESSÉ, GAZDAG-FÜRTÖSSÉ TESZI AZTI

KAPHATÓ MINDENÜTTI EGYES CSOMAG ÁRA 20 FILLÉR

Tervezte Paxlón Péter
Olomba véste Várekozó Ferenc

Tervezte Hannig Ferenc
Olomba véste Szabó János II.

Tervezte Ér József
Olomba véste Blaskó Nándor

COUTURE
RUHASZALÓNOK
PETŐFI UCCA 134

Tervezte és véste Várkonyó Ferenc

Kovács

GYÖNGYÖSI BORGAZDASÁG

Tervezte és véste Antal Ferenc

DENES

VASLEMEZ- ÉS FÉMÁRUGYÁR K. F. T.
BUDAPEST VIII, ROMANELLI UCCA 12
TELEFÓNSZÁM: 422-205 ÉS 422-206

Tervezte Welss József

A nyomtatványok helyes festékezése

Járunk bár el a nyomtatványok egyengetésekor a legnagyobb gondossággal is, sokszor nem érhetjük el ama célunkat, hogy kifogástalan nyomtatványt szállítsunk, ha nem fektettünk súlyt a helyes festékezésre.

Valamikor régebben, ha a nyomtatvány első példányainál a festékezés nem volt kifogástalan: vagy a papírost cseréltük ki, vagy a festéket. Ma ez a vagyilagosság megszűnt, mert a papíros „tabu”, ahhoz nem szabad hozzányúlni, azt nem lehet kicserélni, az ellen nem lehet kifogást emelni; ma a mottó: rossz papíros nincs, tessék a festéket a papíroshoz alkalmassá tenni.

Mielőtt a festék a festéktartóba, illetőleg a hengerekre kerül, kövessük az utat, melyet festékünk meg fog tenni.

Előszörban a festékvályú az, amelynél nem járunk el oly gondossággal, aminőt az megkívánna. Vannak még régi gyorssajtók, melyek festéktartója két, illetve négy részből álló festékkessel van ellátva. Az ily sajtók száma azonban olyan csekély, hogy erre nem érdemes kitérni. A festékvályuban rendszerint egy darabból álló acélszalag van, mely a kellő mennyiségű festéket van hivatva keresztülbocsátani. Az acélszalagnak a festékhengerhez (duktor) való viszonyát két fő- és számtalan mellécsavar (nevezzük állítócsavaroknak) szabályozza. Ha a festékvályút beállítjuk, az állítócsavarokat engedjük annyira meg, hogy azok az acélszalagot ne érintsék. A két főcsavarral annyira megyünk előre, hogy az acélszalag a festékhengert érintse és csak ezek után csavarjuk be az állítócsavarokat egészen lazán; a festékhengert most megforgatjuk, s ujjunkkal érzékeljük: vajjon a festék egyforma vastagságban került-e a vashengerre. Ez azonban még nem biztos eljárás, mert csakis a géppel hajtott festékhenger adja meg valójában, hogy mennyi festék kerül az acélszalag mellől a festékhengerre. Az állítócsavarok beállításánál a legnagyobb gonddal kell eljárni; ha nem így cselekszünk: vagy az acélszalag megy idő előtt tönkre, vagy pedig a festékhengeren vajatok keletkeznek, melyeken keresztül bizony jóval több festék folyik, mint amennyi kívánatos volna. Az adagolást a csillagos állítókerék, vagy a még praktikusabb kalányúval ellátott fogaskerék teszi lehetővé.

Ezek után térjünk át a hengerek állítására. Minden hengernek helyesen kell állania, csak így biztosíthatunk zavartalan munka-

menetet. Kezdjük a nagyon ritkán állított nyaló hengernél. Mert bizony ezt is állítani kell. A legtöbb nyaló henger a saját súlyával fekszik föl, s egy ellencsavar óvja a túlságosan való odafekvéstől. A festékhengerhez való szorulása azonban minden gépnél állítható. A nyaló henger csak annyira szoruljon oda, hogy teljes hosszában érintse a festékhengert. A nyaló henger leadja a festéket egy vasból való dörzsölő hengernek (?). A kérdőjelet azért alkalmaztam, mert a vashengereket és dörzsölő hengereket hibásan nevezzük ezen a néven; ezek valójában elosztó hengerek, s hivatva vannak arra, hogy a festékvályúból lekerülő festéket elosszák. (Különböztetve e hengerek elnevezése németül is: Reibzylinder, Reiber, Reibwalze.) A festékvályúba tárolt, rosszul dörzsölt festéket dörzsölő hengereink sohasem fogják finomabbra dörzsölni. Az elosztást erősen elősegítik a vashengerek oldalt való mozgásai. Ezek az oldalt való mozgások az újabb típusú gépeknél szabályozhatók, illetve leállíthatók, aminek nagy előnye nemcsak az irisznyomtatásnál, vagy a két szín egyszerre nyomtatásakor érezhető, hanem nagyon jó szolgálatot tesz a szabályozhatóságuk, ha menetirányban valamely sok festéket igénylő folt mellett egy kevés festéket igénylő rész nyomtatandó.

Nyaló hengereink, dörzsölő és festékező hengereink masszával vannak körülöntve. A hengeranyag összetétele: zselatin, szirup, cukor és vízahólyag. Ezt az összetételt használják 1816 óta, tehát több mint száz esztendeje. Amerikai és más külföldi nyomdákban a kemény gumiból készült hengerek apródonként már teljesen kiszorítják a masszahengereket. A gumihenger nincs kitéve az idő viszontagságának, nem olvad, nem morzsolódik. Beszerzési ára magasabb, mint a masszahengeré, de tartóssága és előnyei révén jól megtérül a látszólagos árkülönbség. A dörzsölő hengerek beállítását is „érzéssel” kell végrehajtani. A dörzsölő henger és vashenger közé olajos papírost tegyünk, a masszahengert pedig annyira eresszük le, hogy az olajos papíros bár nehezen, de kihúzható legyen.

Felhordó hengereink a formát éppen csak hogy érintsék.

Több ívből álló műnél egy helyesen festékezett ívet tegyünk félre és ehhez tartsuk a további ívek festékezését. Habár ugyanazon gyár szállít is folyatólágosan festéket, de ha új dobozt vagy hordót nyitunk meg: figyeljük fokozottabban a festékezést, mert ugyanazon recept szerint készített festék is mutathat eltérést.

Nem takarékoskodunk, ha olcsó festékekkel dolgozunk, mert a jobb festék mindig kiadósabb és csak látszólag drágább. Más kérdés azután az, hogy milyen papíroshoz milyen festék alkalmas. Famentes és bankpostapapíroshoz lehetőleg kemény festéket használjunk; ha azonban érdes felületű papírosra tömör sorokat, fekete kliséket kell nyomtatni: nem kerülhető el a festék hígítása. Az ilyen természetű hígításhoz legalkalmasabb a rövidszálú kence. Krétázott, nikon- és hasonló felületű papírosoknál, melyeknél könnyen szakít a festék: a gyár által forgalomba hozott hígítót használjuk, de csak annyit belőle, mint amennyit a nyomtatvány feltétlenül megkíván, mert az erősen hígított festéknél úgynevezett udvar képződik a hengerekkel párhuzamosan futó oldalszéleken, különösen akkor, ha hengereink a keleténél mélyebben szaladnak. Petróleumot ne használjunk hígításhoz, mert nehezen lehet mértéket tartani és rövid pihentetés után a betűk, ábrák szélein zsíros keret mutatkozik. Előszórással használják a petróleumot plakátpapírosnál. Ennek azonban sokkal célravezetőbb és eredményesebb módja is van: egyengetés után feszítsünk egy erős ívet a nyomóhengerre és minden második-harmadik ívnél menjen üresen a gép; feltűnően jó eredményt érünk el így, de a nyomtatványt be kell lötni.

Három- meg négy színű képek nyomtatásakor tartsuk magunkat mindig a klisékészítő által adott mintákhoz, használjuk az általa megadott festékgyár szám szerint megnevezett festékeit; ne keverjük a sárgát vörössel, ha vörösebb sárgát akarunk; ne keverjük a vöröset sárgával, ha sárgább vöröset akarunk, mert sohasem tudjuk, nincs-e a két festék között oly szerves eltérés, ami keveréskor hátrányos; sőt ha sárgát vörössel keverünk – bármily gonddal is történt a keverés – előfordul, hogy a sárgán piros szemcsék mutatkoznak. A háromszínű festékek keveréséhez tartsunk zöldessárgától vörössárgáig, sárgászöldtől kékesvörössig terjedő színeket és csak ezeket használjuk keveréshez. A kék festék már immuni-sabb, az eltűri a más színnel való keverést. A kellő színezéssel továbbnyomtatott példányokból legyen egy ív mint színminta állandóan szemünk előtt; adagoláskor természetesen tekintetbe kell vennünk a beszáradást, illetve beszívódást.

Mint cikkem elején írtam: a kifogástalan nyomtatvány megkívánja a helyes festékezést; a helyes festékezés előfeltétele azonban nemcsak a hengerek helyes beállítása, hanem a hengerek helyes kezelése is.

Hengereinket vízszintes helyzetben tartva tároljuk. Új hengert csak néhány napi pihenés után használunk. Nehezen száradó, zsíros anyagokkal nem jó a hengereket mosni. Óvakodjunk a meleg vízzel való lemosástól is, mert a víz kioldja a henger cukortartalmát, s hengereink morzsolódnak, kiszakadnak. Morzsolódik a hengeranyag akkor is, ha sokáig szalad a gép meg nem felelő szélességű formánál; ilyenkor ügyeljünk arra, hogy a hengerek szélein is legyen állandóan friss festék; ha ez behúzódik, húzzunk le festéket, de ne szaladjanak hengereink festék nélkül.

Az egyenletes, jó festékezés előfeltétele a szép nyomtatványnak, a szép nyomtatvány készíthetőségének pedig előfeltétele a jó és jól kezelt, jól állított henger. Rossz hengereknél ne mindig a hengeröntőt okoljuk; gondoljunk arra is: vajjon nem mi követtünk-e el hibát és a legközelebbi alkalommal mindenestre óvakodjunk a tapasztalt hibák elkövetésétől. —r —r.

A szedőgép ápolásáról

a közelmúltban igen sok szó esett. A karbantartási szempontokat figyelembe véve, kétféle szedőgépüzemet különböztethetünk meg aszerint, hogy a gépek nélkülözhetetlen ápolását ott alkalmazott képzett mechanikusok végzik-e, vagy oly kisebb üzemekről van-e szó, ahol ily munkaerőt nem alkalmaznak. Az utóbbi üzemekben a gépek ápolásáról az ott alkalmazott gépszedőknek kell gondoskodniuk.

Itt megállapítandó, hogy a szedőgép tulajdonosa is bizonyára tisztában van azzal, hogy a gépeinek oly ápolásra van szükségük, ami az élettartamukat, az üzemi biztonságot, gazdaságosságot, s így a termelés zavartalanágát biztosítja. Másrészt megállapítandó, hogy az ily üzemekben erre a mindennapos munkára vállalkozóknak is tisztában kell lenniük azzal, hogy a sorszedőgép a teljesen automatikus működése mellett is oly komplikált, finom mechanikai konstrukció, hogy az ápolása s időelőtti kopásának megakadályozása rendszeres — napról napra visszatérő — gondos munkát és mellőzhetetlen, nagy figyelmet igényel. Mindez a gépbe fektetett gondosság, amit inkább prevenciónak nevezhetnénk, az idők folyamán bőségesen kifizetődik.

Az ápolás legfontosabb feltétele a rendszerességre! Alább megkísérlem az ily „egyedül álló” kollégák részére a tennivalókat a lehetőségen belül időrendbe szedni.

Naponta végzendő ápolási teendők: A kizáró ékeket naponta (üzemidőnként) kell tisztítani. Itt semmiféle könnyebbítés sem lehetséges. A gyakorlatban legjobban bevált ékeltisztítási módszer szerint: egy teljesen simára gyalult fenyődeszkán kifeszített nemez- (filc-) darabon olajos grafitpor dörzsolunk széjjel, s az ólomlerakódástól gondosan megtisztított ékeket azon ledörzsoljuk. Az olajos grafit természetesen nem folyékony, hanem inkább masszaserű halmozállapotú legyen. A ledörzsolés után az ékfelületek tiszta ruhával oly módon törleendő le, hogy azokra lehelletszerűen zsíros tapintásúak maradjanak. A grafit — mint tudjuk — megakadályozza a fémlerakódást, a zsirosság pedig az ékek mechanikai működéséhez okvetlenül szükséges, tekintve azok igen súlyos és nehéz igénybevételét.

A napi munkához tartozik még (különösen újabb gépeknél) a fém dugattyú, annak hengere és a dugattyú hengerén a beömlőnyílások helyes tisztítása is az e célra szállított sodronykefék segítségével. A matricák útjának tisztítása, a matricatári kilépőtől egészen az osztó adogatójáig, tiszta és szárazon tartott lapos ecsettel történjék. A matricasor szállító szánjának vezetékeit az olajtól óvjuk, annak kenése csak a legszükségesebb esetben (egy csepp olaj) indokolt; ugyanígy a gyűjtőszánnak még akkor is helyesen kell dolgoznia, ha az teljesen szárazon (tisztán) van tartva. Kenésére csak petróleumos rongyocskát használjunk.

A gyűjtőszalag, a gyűjtőtárcsák, valamint a gyűjtőszalagot alátámasztó borda benzinnel tisztítható. Az öntőformák, satupofák, az elevátor pofái kissé petróleumos filcdarabbal dörzsolendők tisztára a fémlerakódások megelőzése és az azoktól való megtisztításuk okáért. Itt megemlítem, hogy a felsoroltalkatrészeket külföldi üzemekben (például a „Petit Parisien”-nél) grafitos ruhával láttam ledörzsolni. Ezt ugyancsak naponta megteszik az összes szállító szánvezetékek-nél is! Nálunk ez nem szokásos, s már azért sem ajánlható, mivel a grafitpor a gépet idő előtt elpiszkítja. Ha valaki mégis e módszerhez folyamodnék, ügyeljen arra, hogy a kizáró kalapács ütő felületén grafitpor ne maradhasson.

A fémforgácsok naponta távolítandók el a gépből; a földről felszedett matricákat mosás nélkül ne engedjük vissza a matricatárba. A gépet naponta poroljuk le, különösen a hajtószíjak közelében, az olajos részeket naponta töröljük szárazra. Naponta ügyeljünk a helyes fémötvözet állandóságára, amely esetben a melegítési hőfok is

állandó lehet. A katlanból a salakot üzemidőnként kétszer is szűrjük le, s a fém nívóját a kazánban a lehetőség szerint tartjuk állandóan egyformán. Sose ürítsük úgy ki a kazánt, hogy a dugattyúhüvely felső pereme láthatóvá váljék.

Hetenként végzendő a gép gondos olajozása, a motor és az osztó szerkezet kivételével. Itt helyén való volna a helyes olajozási sorrendet is tanulmányozni. (Ha lehetséges, egy későbbi cikk erre a felsorolásra is kiterjedhet.) A hajtómű főexcenter-tárcsáit petróleummal mossuk le, utána olajozunk és egy nappal később a túlfolyó olajmaradványokat törögessük szárazra. Az excenter-felületeket lehelletszerűen olajozni kívánatos. Ez megakadályozza az öntött részek idő előtt való elkopását. Az öntőszáj levegőnyílásainak tisztogatását is elvégezzük, olajos ruhával azt áttörölve; szükség esetén azt olajjal le is égethetjük. Az egyes gépeken alkalmazott hátulsó formatöröltő kevés olajjal lekenjük, azonban sok olajat ne adjunk, nehogy az a melegedés következtében folyékonyvá válva, a matricáinkat idő előtt elpiszkítsa. Az öntőkerék hátulját hetenként tökéletesen kitisztítjuk, s az öntőkerék kenéséről ne felejtszünk meg. Víz-hűtéses gépeknél az olajozásra hengerolaj használandó.

A matricapofozó kar tolókáját benzinnel tisztítjuk, ugyancsak a második elevátor középső és felső állásának felfekvéseit is tisztán tartjuk, mosás után azok lekenését olajba mártott filcdarabbal eszközöljük. Az összes csúszórészek lekenése után a gépet átvizsgáljuk: nem lazult-e meg esetleg egy-egy csavar. Áll ez különösen a frikciós részre; a frikciós tárcsa belső felületének tisztántartásáról gondoskodjunk, s e felület gyantázásától óvakodjunk. A hajtószíjak minden esetben átvizsgálandók. Ezeknél a többszörös toldásoktól óvakodjunk. Minden szíjkitést úgy végezzünk, hogy az összeillesztett végek egymást pontosan kiegészítsék. A szíjszűszások megakadályozására használt különböző fajta szíjkenőcsöt és gyantaport lehetőleg mellőzzük. A kellő módon meghajtott és beállított, rendesen olajozott, helyesen feszített hajtószíjjal felszerelt gép mindig „átviszi” a gépet. A rossz és toldozott szíj üzembizonytalanságot, a sok szíjkapocs pedig felesleges zajt és csatogást eredményez.

A görgőket átvizsgáljuk: könnyen szalad-e valamennyi. Az osztón a végtelen csavaroikat benzinnel alaposan lemossuk, a menetek vágatait megfelelően alakított papálcikára ragasztott nemezdarabbal abszolút tisztára

töröljük. Az osztó-csapágyak kenését kéthetenként a tisztítás után végezzük. Ezt a műveletet az osztókosárnál is elvégezzük a bordaközökben.

Kéthetenként az osztó csapágait kenjük le egy-egy csepp olajjal, s ugyanakkor a gyűjtő elevátor ajtócskájának baloldali kis görgős csapját is kenjük be. Tanácsos a szállító szán karjának csuklós biztosító csavarjára, illetve a szállító szán fogókampójának csapjára is olajozással gondolkodni. Az öntőkerék fordító excenterének acélpárnái, az első elevátor elülső pofafelülete, a II-ik elevátor középállásbani vezető hasábjára, a betűváltó ütközőbűtykei és a levegőfék dugattyújának hengere is ily időközökben kenendők. A gyűjtő szán vezetőit igen gyengén kenjük, a gyűjtő csillagot az olajtól óvjuk, és azt naponta tisztítsuk meg.

A kazán emelőkarjának olajozólukáiba először petróleumot öntünk, utána olaj-cseppeket. Így győződünk meg arról, hogy a kazán karja rugalmasan működik-e. Szükség esetén a kazánkar csapjának rögzítő csavarját lazítjuk meg, s a csapot úgy forgatjuk meg, hogy a végén fűrt lyukba egy megfelelő szerszámmal (lyukasztót) dugunk. Az újrarögzítésnél ügyeljünk arra, hogy a kazán görgője újra az excenter-felülettel egy vonalba essen.

Havonta: A Stauffer-zsírozókat újra töltjük; Intertype-gépeknél a gyűjtő mechanizmus golyós csapágainak megfelelő kenését ellenőrizzük. Ugyancsak vizsgáljuk meg az ily géptípusoknál a gyűjtőszán fékjének fiberpofáit is; kopás esetén azokat megfordítjuk. A gyűjtő csillag cseréjét akkor eszüközöljük, ha a csillag oly mértékben kopott el, hogy a gyűjtőben lévő utolsó vékony matricát nem képes a gyűjtő elevátor zárórúgó mögé verni.

A motorokat az építésük szerint megfelelő időközökben olajozzuk vagy kenjük. Az olajozógyűrű mindig olajban szaladjon vagy a golyós csapágaykból a zsír el ne fogyjon. A Stauffer-zsírozókat hetenként egy kissé utánahúzzuk, s ne felejtsük meg az akazánvisszahúzó bűtyöknél a zsírozásáról sem.

Negyedévenként a gázégőket tisztogassuk meg tökéletesen; tisztításkor a Bunsen-nyílásokat és az öntőszáj-égőcső me-

gítő nyílásait ne bővítsük ki. Vigyázzunk az egyenletes melegedésre, az égők szabályozóit (regulátor) tartsuk rendben; azokat ne dobjuk el mint felesleges lomokat, mert igen hasznos és hálás dolgok, sőt ahol ilyenek nincsenek: igyekezzünk beszerezni!

A billentyűrendszer excenterit, a gumihengereket, a csapágayakat mossuk ki és kenjük be azokat. Az excentercsapókat órásolajjal kenjük, az excenterfogazatokat sose reszeljük, úgyszintén a kis excenterjármokat se rongáljuk ily módon! Ha nem okoz különösebb nehézséget: a kazángörgőt vegyük ki és zsírozzuk azt újra. Ha a gumihenger kemény, szappanos vízben mossuk le.

Legalább egyszer egy évben vegyük széjjel az egész billentyű-rendszert, a pálcarendszert is beleértve. Összeszereléskor vigyázzunk arra, hogy minden alkatrész helyesen működjék. E munkálatoknál azonban szakképzett szerelő alkalmazása ajánlatos. A matricatárak tisztogatását illetően megjegyzendő, hogy azok tisztogatásának szükségessége sok mindentől függ. Függ az üzem helyiségétől, a gép általános tisztaságától, a gép általános rendbentartásától. Útmutatásképpen csak annyit jegyzünk meg, hogy a tisztogatás jóféle benzinnel történjék, de nem túlságosan gyakran; vannak szakemberek, akik a túl gyakori benzinbenfürdést a savak miatt egyenesen károsnak tartják. Sőt ismerünk oly módszert, amelyenél a tisztogatás szárazon, a matricák radirozással műveletéből áll. A matricák ú. n. „spisztelenítő” csiszolásától azonban mindenképpen óvakodjunk! A spiszt mindlg megelőzni kell!

A fentebb vázolt elvek szerint, rendszeresen ápoltt szedőgépek élettartama meghosszabbodik, a mellettük foglalkoztatott gépszedők idegei megkímélődnek, szóval a rendszer feltétlenül nyugodtabb és biztonságosabb – egyben gazdaságosabb – üzemmenetet eredményez. Végül legutolsó szabályként megjegyzendő: minden körülmények között óvakodjunk az erőszakos munkától s ne rösteljük a nálunk szakavatottabbakat olykor a tanácskérésünkkel felkeresni! E célra nem ártana a felmerülő kérdések számára a Grafikai Szemlében állandó rovatot nyitni.

Wellisch Árpád.

»Offset-napilapok«

készülnek most Amerikában, vagyis olyan újságok, amelyeknek nyomtatóformáját a közönséges értelemben vett szedés nélkül állítják elő, s azután offset-gépen nyomtatnak róla. Mindenesetre csak kisebb kaliberű újságokról lehet itt szó, mert hiszen a ropant példányú napilapok sokszorosítására az offset-eljárás nem alkalmas, már csak a szerkesztőségi munkától a sajtó megindultáig szükséges igen változatos munkálatoknak percnyi pontossághoz kötött volta miatt is. A gyors lapokat illetően ugyanis a tipográfia gyorsabban dolgozik, s munkafolyamata egybevágóbb.

Az offset útján készülő ilyen napilapoknál az az érdekes, hogy a szöveget illetően mind a kézszerzés, mind pedig a gépszedés általában ki van rekesztve. A szöveg előállításához egy Variotype elnevezésű különleges írógépet használnak. Ez az írógép a sorokat jobbfelé kizárja, s kicserélhető betűképei vannak (gót típus, antikva, kurzív). Az írógép produktumáról levonatot készítenek, s ezt a szövegmontírozás ismert módja szerint az egyes oldalakra fölragasztják. A nagy címsorokat és „slágereket” kézzel szedik, s a róluk csinált levonatot a kellő helyen beragasztják a szöveg közé.

A tipográfiai csínra és tetszetősségre nálunk még a napilapoknál is tekintettel vannak. Az offset útján készülő napilapoknál ebben a tekintetben nemigen lehet nagyobb igényeket támasztani, amint hogy az amerikai ember ilyes dolgoknál nem is törődik sokat a külsőségekkel. Nála a pillanatnyi szükséglet kielégítése a fontos: ebben az esetben a hírek gyors áttekintetése, aminek pedig az offsetes nyomtatás nem akadályozza.

Európában már évtizedek óta mesterkednek azon a föltalálók, hogy Gutenberg Jánosunk munkafolyamatát drága és komplikált fotoszedőgépekkel, íroszedőgépekkel és filmyomtató gépekkel – amiket ők „az offset-nyomdász szedőgépeinek” neveznek – helyettesítsék. Az amerikaiak egyenebb úton járnak: nekik, ügylátszik, sikerült már a tele sorok régi nehéz problémáját az írógépen is megoldaniok. Hőhne O.

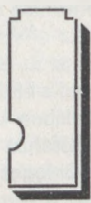

DIÓSGYŐRI
PAPÍRGYÁR RT.

ALAPÍTTATOTT 1782-BEN
KERESK.IGAZGATÓSÁG ÉS VEZÉRKÉPV.:
ELSŐ MAGYAR PAPIRIPAR RT.
BUDAPEST V, ARANY JÁNOS UCCA 10. SZ.
TELEFÓNSZÁM: •124-283

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT.

BUDAPEST VI,
DESSEWFFY UCCA 32
TELEFÓN:
122-370, 127-118

KÖNYVKÖTÉSZETI ANYAGOK RAKTÁRA

R É Z L É N I A G Y Á R *

NYOMDÁSZATI ARCHÍVUM

A Könyvnyomdai Munkások Egyesületének eme legújabb Intézménye gyűjti a nyomdászat múltjára vonatkozó olyan adatokat, amelyeknek a feledéstől megóvása kívánatos. E végül immár többször is kérészt Intéztünk a magyar nyomdászvilág ama tagjaihoz, akiknek oly nyomdásztörténeti (úgy szakmai, mint mozgalmi) adatok, tárgyak és dokumentumok vannak birtokukban, amelyeknek megőrzése és a köz álltal való számon tartása a későbbi nyomdászgenerációk épülése szempontjából kívánatos: küldjék be azokat – már csak az idők folyamán való elkallódás elkerülhetése okáért is – az Archívumunknak. Minden érdemesebb küldeményt nyugtáz a Grafika Szemle.

Érdekesebb dokumentumokat kaptunk eddig Szabó Dezső, Wolf Antal, László Imre, Wiesenberger Vilmos, Herzog Salamon, Halász Alfréd, Kirssteier János, Redlinger Adolf, Stalla Márton, Jándy Imre, Brumiller László, Splitz Adolf, Schornstein Jakab, Bauer Imre, Gang Károly, Anhalt Adolf, Wöznér Ignác, Bauer Henrik, Major István kollégáinktól. Ezenfelül nagyobb mennyiségű régi német szaklapot is innen-onnan, ezeket azonban – amúgy is meglévő már az egyesületi könyvtárban – főléssleges volna az Archívumban is gyűjteni; így hát széjjelosztogattuk a különböző tancsoportok hallgatói közt. Szívesen fogadunk azonban régi, mondjuk százévesztendőnél régebbi magyar könyveket, amelyek – szellemi tartalmuktól eltekintve – nyelvünk és helyesírásunk fejlődésére, meg a maguk idejéből nyomdák felszerelésére vehetnek világot. Vannak továbbá olyan ritkaságok, amelyek mint szakirodalmunk zsengéi, még a könyvtárunkban sincsenek meg s amelyeket ennél fogva örömmel látnánk; ilyen például az 1865 és 1867 közt Egerben megjelent első magyar nyomdászszaklap, a Tóth István „Gutenberg”-je is.

A Nyomdászati Archívum címére beérkezett legújabb küldemények:

A Typographia szerkesztőségétől egy csomó olyan korrektúraháasítót kaptunk az 1920–21-es évekből, amelyeken az akkori idők cenzora hagyta a kékczerzés k-szenyomatát. Érdekes idők, érdekes doku-

mentumok. A korrektúra-csomó jellemző a korra, de jellemző adalék a cenzúra történetéhez is. Ez a történet természetesen elválaszthatatlanul összefügg a könyvnyomtatás történetével, sőt olykor szinte azonos is azzal. A cenzúra és a privilégium – a nyomdálpar üzhetésének felségjoggá nyilvánítása és ennek alapján urelkodó engedélyhez kötése – : ez a két intézmény volt a fő-fő eszköze a nyomdászat s vele együtt a szabadabb szellemű irodalom gúzsbaakötésének.

A cenzúra megszületésének kelte – a városi magisztrátusok által elrendelt helyi cenzuráskodást nem számítva – 1515 május hó 15-ike. E napon látott napvilágot X. Leó pápa ama bullája, amellyel az egész keresztény világra kiterjedően elrendeli a ltpográfiai műveknek a püspökök által való cenzurázását. Ezt az egyházi cenzúrát csakhamar követte a világi hatalmak által elrendelt cenzúra is. Magyarországon a Habsburg-uralom alatt levő területeken már 1530 körül megpróbálkoztak itt-ott a cenzúrával, intézményesen azonban – bár egy kissé törvénytelenül – csak 1570-ben vezették be a cenzúrát. Az erdélyi fejedelemségre ez természetesen egyelőre nem terjedhetett ki.

A magyar könyvnyomtatás nagy kerékkötőjévé a cenzúra tulajdonképpen csak a magyarnyelvű irodalom kifejlődése során, a tizenkilencedik század elején lett. Az országgyűlések meg a megyei gyűlések szabadabb szellemű szónokai egyre-másra ostarozták szellemi életünknek ezt az átkát.

A könyvvizsgálói szabályok szigorúan meghagyták a cenzoroknak, hogy különös figyelemmel vizsgálják át a hírlapok, a politikai időszakos iratok és naptárak kéziratait, mert az ily munkák gyorsan és széles körben szoktak elterjedni, s hatásuk is sokkal jobban érezhető, mint a nagyobb terjedelmű könyveké, melyek csak a műveltebbek kezébe szoktak eljutni. Az is mutatja a hírlapokkal szemben követendő éberebb fölügyeletnek a szükségét, hogy kiadásuk joga a fejedelemnek volt fönttarva, míg egyes könyvek megjelenésére a könyvvizsgáló hivatal is megadhatta az engedélyt. A hírlapszerkesztőknek és kiadóknak előre föl kell terjesztienők programjukat, s ha eltérnek tőle: a cenzornak nemcsak joga, hanem kötelessége is a kiadást megtiltani. Meghagyta a szabályzat a cenzoroknak azt is, hogy a lapokhoz csatolni szokott mellékleteket figyelmesen ellenőrizték és az ilyenek szétküldését lehetőleg akadályozták meg, még akkor is, ha megjelenésük ellen nem is volt kifogás. A vizsgálat szigorúsága kiterjedt a tudományos meg szépirodalmi lapokra is.

A fokozottabb elővigyázat megkívántatt minden nagyobb időszakos vállalatnál szemben, kivált ha bennök egymáshoz közel eső kérdések és tételek más-más író által lőnek fejtegetve, de az időhöz nem kötött kisebb időszakos sajtótermékek csak a közönséges vizsgálat szabályoknak voltak alávetve. A szabályzat külön pontban intézkedett a politikai röpiratok, valamint a naptárak megvizsgálása felől, az előbbiekre azért sürgetett gondos fölügyeletet, mert közönségük rendszertint igen nagy volt, az utóbbakra pedig azért, mert jórészt tanulatlan emberek közt forogtak, kiket a „dolog természeténél fogva sokkal könnyebben lehet félrevezetni, mint a tanultabbakat”.

A magyarországi cenzorokat általában bizonyos túlbuzgóság jellemezte. Akárhányszor meglőrtint, hogy amit Pesten avagy az ország valamely más városában betiltottak; Bécsben minden akadékoskodás nélkül ki engedtek nyomtatni. Hogy mindez nagy kárára volt a magyarországi könyvnyomtatásnak: magától értetődik. A magyar írók tekintélyes része ugyanis az említett oknál fogva Bécsben nyomatta a könyveit.

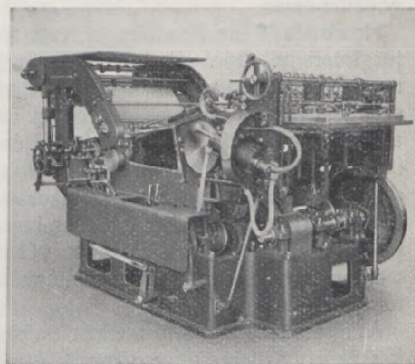
A cenzúra azonban nem érte be a nyomtatott betű korlátozásával, sőt megfoltással. Kiterjeszkedett még a levélbeli közlések üldözésére is. Midőn Kossuth Lajos az 1832–1836-iki országgyűlés tárgyalásáról „Országgyűlési Tudósítások” címen írott újságot adott ki, a kor-

mány megvonta tőle a postal szállítást jogát. Amikor ezzel sem foghatott ki Kossuthon, sőt ez az országgyűlés berekesztette után „Törvényhatósági Tudósítások” címen folytatás vállalkozását: elfogatta.

1848 március 15-én fölszabadult a sajtó egy időre, s ennek óriási fejlesztő hatása volt a könyvnyomtatásra is. A szabadságharc lezajlása után azonban a régi bé hanyatlott vissza minden, s úgy is maradt egészen a hatvanhetes kiegyezésig, amikor Intézményes törvényekkel próbálták biztosítani a sajtószabadságot.

Azóta meglnt súlyosbodott ebben a tekintetben a helyzet.

Biró Miklós kollégától egy 1782-ben nyomtatott, magyar vonatkozásban is érdekes nyomdásztörténeti munkát kaptunk. Címe: „Michael Denis: Wiens Buchdruckereschichte bis 1560”. A közel 700 oldalra terjedő, rézmetszetekkel illusztrált könyvben sorra vonulnak el előtűnk azok a bécsvárosi ltpográfusok, akiknek több-kevesebb szerepük volt a magyarországi és magyarnyelvű őnyomtatásban is. Bécs legelső állandó nyomdása különben Winterburger Johannes volt, aki némely adatok szerint budai polgár lett volna. 1492-től 1519-ig dolgozott jól felszerelt nyomdaműhelyében. A későbbi ltpográfusok közt ott találjuk Vitoris Jeromost, aki 1518 körül Krakkóba tette át működése színhelyét, egész sorát nyomtatva ott a magyarnyelvű munkáknak. Singrinus János társa, majd utóda volt Bécsben Vitorisnak; ő nyomtatta ki nagy titokban – mint „posta-munkát”, hat hélig tartó éjjelnappali dolgozattal – Verbőczy „Hármas könyv”-ének latinnyelvű első kiadását. Bécsi nyomdász volt 1556-tól 1562-ig a hányattott életű Hoffhalter Ráfael is, aki 1565-ben Debrecenben dolgozik (itt nyomtatta a „Hármas könyv” magyarnyelvű kiadását), majd Váradra, aztán Gyulafehérvárra került, ahol mint János Zsigmond nyomdása – „typographus regius” – végzi életét.

A LÁNG L. GÉPGYAR RT
AUTOLANG nyomtató

automatájának nemzetközi sikere:

rövid idő alatt a **hetedik**

gép szállítatik az angol

világbirodalom területére

F Ö L J E G Y Z É S E K

BORÍTÉKUNKAT ÉS MELLÉKLETEINKET

Ismét a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szak kulturális tancsoportjainak tagjai tervezték, illetőleg metsztek ólomba. Borítékunk tervezője Gorszky János, metszője pedig Hecke József kolléga volt. Mindketten régi és buzgó résztvevői a tancsoportokbeli munkásságnak. – Mind a borítékunk, mind pedig a szerkesztésünk beszédre biztatóan annak, hogy az Egyesület továbbképző tancsoportjain erénytelen és jó munka folyik, s hogy ebbe a munkába szép számmal kapcsolódhat bele immár kollégáink. Biztos záloga ez egyszersmind a világstabilabb jövőnek. Az ő példájuk nyomán mind időben és többen kapnak kedvet a Szép kultuszhoz, s így jövőnk tipográfiaiában nyilván általánosabb lesz a magasabbrendű munka, az iparművészeti irányba való törekvés.

NYOMTATVÁNYKIÁLLÍTÁS

Az Újpest–Rákospalotai Könyvnyomdászok és Rokonszabamellek Társaságára rendezésében igen érdekes és tanulságos kiállítást volt alkalmunk látni június 19-én. Splitz Adolf kollégánk, Szak kulturális Továbbképzőnk szakoktatója állította ki részben a saját tervezésű és kivitelű munkáit, részben pedig párállan nyomtatványgyűjteményének legszebb és legérdekesebb darabait. Tudnunk kell, hogy Splitz kollégánk ma az ország legöregebb és legnagyobb multi mesterszédője. Majd, hogy nem halva esztendeje tevékenykedik a téren. A kilencvenes évek elején már egyre-másra nyerte el a nyomtatványpályázatok díjait és kitüntetésait, s azóta is erénytelen buzgalommal és kitartással dolgozik a tipográfiai Szépért. Mint szakoktatónak is nagyok és

hervadhatatlanok az érdemei. Már 1904 körül is a mesterszédés gyakorlatát tanította a Könyvnyomdászok Szakköre kísérleti nyomdával felszerelt szaktanfolyamain, 1924-től fogva pedig a tipográfiai vázlatkészítést gyakoroltatta a Könyvnyomdai Munkások Egyesületének szak kulturális továbbképzőjén. Szerelme és élvén nemes foglalkozásának, hosszú nyomdász pályáján folyamatosan gyűjtögette a művészi akcidenáit, a világ minden részéből, meglakított garasait szakiapok vásárlására fordította, levelezett, csereberélt mindenfelé, s e szívs gyűjtői szenvedélyével eljutott odáig, hogy ma önéki van az országban a legnagyobb, jól rendezett kollekciója tipográfiai mestermunkákból. Már ez a körülmény is bizonyítja, hogy az Újpest–Rákospalotai Társaság kiállítása elsőrendű lehetett a maga nemében.

JUBILEUMOK

Mult füzetünk megjelenése óta Ismét több kollégánk érte meg a félszázados nyomdászokdás nevezetes dátumát. Június 29-én Haberkorn Ágoston rotációs gépmestert ünnepelte az Európa-nyomda személyzete, július 16-án pedig a Pénzjegynyomda személyzete rendezett II. jubileumot Szalay Sándor művezői és Bölcs Ferenc betűszedő tiszteletére. Közülük Szalay Sándor egy időben társulajdonosa volt a Bagó-féle budai nyomdának, amely Landerer János Sebestény 1724-ben keletkezett vízvárosi nyomdájának volt az egyenes leszármazottja. – Schmidték Izidor, az Európa-nyomda igazgatóságának elnöke már a 60-esztendő nyomdászágát is túlhaladta. Hetvenötödik születése napját július 18-án ünnepelték igen széles körben, igen melegen.

LEHNER REZSŐ HALÁLA

Június 19-én temették a Budapesti Sokszorosítók Ipartestületének derék jegyzőjét. Lehner Rezső kollégánkat, aki változatos élete folyamán sokat dolgozott a tanoncoktatás érdekében is. Egy időben főnöke volt a Merkantil-, majd a Terminus-nyomdának, s szerkesztette az „Iparos-Ujság” című napilapot. 1924-ben a Budapesti Sokszorosítók Ipartestülete megalakulván, ennek első jegyzője lett, s haláláig kitűnő hozzájárulással töltötte be a hivatalát. Aránylag fiatalon, 55 éves korában halt meg.

AZ ELSŐ ISMERT PLAKÁTOT

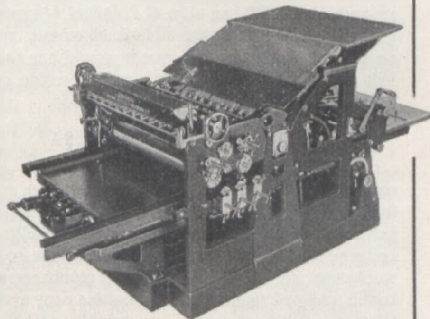
a reimsi (Észak-Franciaország) egyházközség megrendelésére állították elő és a templomkapun helyezték el. A plakát Szűz Mária ábrázolása trónusán, a kis Jézus oldalán tartva. Középen a pápa koronája és Szent Péter kulcsa. A plakátot Jean du Pré könyvnyomdájában 1485-ben nyomtatták. – Az Enschedé-féle könyvnyomda Haarlemben 16. századbeli mozgatható betűkkel készült plakátokkal rendelkezik. A londoni levéltárban 1585-ből való színházi plakátot őriznek. 1575-ben a párizsi orvosokat plakát útján hívták meg orvostudományi előadásokra. – A modern illusztrációs plakátot Chéret Jules Párizsban 1866-ban indította el hirdető útjára. –ly.

KÖNYV EGY RÉGI HIRES NYOMDARÓL

Dr Maurice Sabbe, az antwerpeni Plantin-múzeum tudós igazgatója mélyenszántó tanulmányt írt az „őstipográfus” Plantin nyomdájának személyzetéről, azok mesterségbeli ténykedéséről és testi életéről. A szerző a tanulmányt a flamand királyi akadémiának ajánlotta. A múzeum gazdag levéltárának okmányiból vett adatok alapján Ismerteti dr Sabbe a nyomda szak személyzetének segédmunkásainak és tanulóinak erkölcsi és szokásait. A könyvben közölt okmányszerű adatok, feljegyzések, üzleti könyvek hiteles tanúságot tesznek arról, hogy minő élet és tevékenység folyt úgyszólván egyik napról a másikra ebben a – grafikai művészet templomának méltán nevezhető – nyomd-

RÓNA JÓZSEF

GÉPÉSZMÉRNÖK GRAFIKAI GÉPMŰHELYE
BUDAPEST VI, DÉVAI UCCA 21. SZ.
TELEFÓN: 292-689

Gyárt: „EXPRESS” 52x72 cm-es könyvnyomdai gyorsaját 4 görög pályával, 3 felhordó hengerral, rugós ivfogókkal. Amerikai aját, szedőssorvágógépet, leközaját, formaszállítócsőt, javít, átalakít, és szerel: nyomdai, szedő-, könyvkötő- és vonalozógépeket. – Modern autogénhegesztés. KÉPVISELET: KLEIM ÉS UNGERER, LEIPZIG: ÖNMŰKÖDŐ BERAKOSZERKEZET STB. STB.

ban, ahonnan olyan könyvek kerültek ki, amelyek ma is büszkeségét képezik a világ műkincseiben leggazdagabb könyvtáraknak. A napl munkaidő a Plantin-nyomdában még 14 óra volt, ezt azonban az akkori számos, munkaszünettel járó ünnepnap némileg enyhítette. A munkások 8–9-ig reggel, délután 4–5-ig pedig len uszonnai szünetet tarthattak. Italok – legfőképpen sör – élvezete és látogatók fogadása meg volt engedve. A munka alatt egyébként önkéntesen vállalt feyelem uralkodott, még pedig a főnöktől kezdve a legfiatalabb inasig. László D.

ÓRIÁSI KATALÓGUS

Az amerikai kereskedelmi élet és reklám óriási arányait és képességeit jól ismerjük. De mindig meglep bennünket, valahányszor az amerikai „business” egy-egy újabb gigantikus teljesítményéről szerzünk tudomást. Így egy a legfrissebbek közül: egy chicagói áruszállító vállalat legutóbb 11 millió példányban áruszállító katalógust nyomtatott, melynek közel 1200 oldalán 35.000-nél több különözörő áru van felsorolva és jellemző. Ennek a katalógusnak a nyomtatásához 28.000 tonna papírosra, 10.000 tonna nyomdafestékre és 682 tonna színes festékre volt szükség. Az egymás mellé állított példányok egy 193 kilométer hosszúságú sort alkotnának. A nyomdai munkálatok során minden lehetséges sokszorosítási eljárást alkalmaztak és sok oldalt színes papírosra nyomtattak.

HÉTEZERÉVES LEVÉL

A világ legrégebbi levelét nemrégiben közszemlére tették a Grafton Galleryben, Londonban. Ez a levél egy cseréplemez. A Krisztus születése előtti 5000-ik évből való és ékirással van teleírva. A sumir királyok városában, Urban találták a most folyó ásatások közben. Cseréptokban volt, az óvta meg hétezer éven át az elpusztulástól.

A VILÁG LEGNAGYOBB KÖNYVÉT

a stockholmi királyi könyvtárban őrzik. Ez a könyv kilencven centiméter magas, ötven centiméter széles és olyan súlyos, hogy három ember ellig tudja föl emelni. Háromszázkilenc pergamennel van írva; e háromszázkilenc oldalhoz százhatvan számár bőrt

Thalia

ARUHÁZ

Az
Általános
Fogyasztási Szövetkezet
ruházati osztálya

✱

A szervezett munkások
legmegbízhatóbb
bevásárlási
helye

✱

Lelkiismeretes
kiszolgálás,
olcsó ár

✱

Nagy választék
az összes női-, férfi- és
gyermekruházati
cikkekben

RÁKÓCZI ÚT 42

használták föl. Kézirat az egész, gótkus írással, remekbe készült iniciálékkal. Szilárd tölgyfából készült a kötése, réz-sarkokkal meg kapcsolok. Tartalmazza az ó és új testamentumot, a zsidó antikvitásokat, a Bellum Judaeumot, a spanyol izldori gyűjteményt, a könyörgések könyvét. Sőt van benne útmutató a pestis, a gonoszok s rablók meg az ördög ellen. 1224-től 1239-ig írták cseh szerzetesek és 1648-ban vitte el Prágából Königsmark generális. A nép az ördög biblijájának nevezi, amely nevét onnan kapta, hogy a monda szerint egy halálra ítélt szerzetes az ördög segédelmével írta volna, csak hogy a halálbüntetéstől megszabadulhasson.

KÉZIRATOK KISZÁMITÁSA

Ha írógéphez nullás félly-papírt használnak, azon rendszeres körülmények között 70 sor van, rálitva ennek felle, 35. Egy sorban 70-75 betű, átlag 5100 betű egy kutanyelven. De ez nem szabály, mert ettől eltérően keskenyebb és dlib-darab papírra is szoktak írógép-sorokat írni, sőt mondhatnám, hogy az utóbbi eset gyakoribb, melynek ránézve való kiszámítása nagy gyakorlat igényel. A pontosabb munka érdekében tehát nem kifogásolható senkitől sem egy-egy gyors számítás eljárást. Az írógép-sorok megszámlálására készíteni kell írógépben egy keskeny kartoncscikra, annak a legfelsőre egytől nyolcvanig terjedő számokat. Az egyik oldalra sűrűn, a másikra ritkán. Ha azután ezt a mérőt a gép-írásra tesszük, rögtön láthatjuk, hogy hány sorral van szó. A betűket pedig úgy számolhatjuk meg leggyorsabban, ha az írógép teljes szélességének megfelelően számokat gepeltetünk, így:

12345678901234567890123456789012345678901

1 2 3 4 5

Ezt az eljárást nemcsak írógép-sorok számlálására, hanem szedett sorok mennyiségének megállapítására is felhasználhatjuk. Ez esetben abból a betűfajból, amelyből legtöbbet dolgozunk, de lehet egymásmellette más fokozatból is, számokat szedünk fel egytől tetszőszerint felfelé és azután kartoncscikra rányomtatjuk. Ha ezt a szedésre vagy nyomtatott sorokra ráesszük, minden számítás nélkül megállapíthatjuk, hogy hány sorunk vagy betűnk van. Minthogy az „n”-számítás alapja tulajdonképpen a betű félnégyzete, a megfelelő fokozatból vízszintesen szedett számok segítségével ezt is gyorsan megállapíthatjuk, ha ilyen kartoncscikunk van. Juhász B.

TIZENKILENC-EMELETES KÖNYVTÁR

A rochesteri egyetem mellé építik fel a világ legmagasabb könyvtárápületét. Az építkezési költségeket másfél millió dollárban irányozták elő: az épületnek 19 emelete lesz, amelyeknek termelben egy milliónál is több művet fognak elhelyezni. A könyveket automata felvonók fogják egyik emeletről a másikra fölvinni. A felhőkarcoló tornyában harangjáték lesz.

ÍRÓGÉP A GYERMEKSZOBÁBAN

Az írógép elterjedését és a gyakorlati életben való térhódítását élenként illusztrálja az, hogy az amerikai

középsiskolákban kötelező tantárgy lett a gépírás és hogy az ottani iskolás gyermekek épúgy magukkal viszik az iskolába az írógépet, mint a mi diákjaink például a rajztáblát. A gépírás ma már követelmény és megtanulása van olyan fontos, mint például a zongorázás. Így érthető, hogy az írógép apródonként a gyermekszobába is bevonul és így kerül a gyermek szolgálatába, akinek így módjában áll játszva elsajátítania egy olyan mesterséget, amelyre mindenkor és mindenütt szüksége lesz, ha kikerül az életbe. Az írógépnek a gyermekszobába való ilyen bevezetése ma már nem lehet probléma, mert mint az amerikai példa mutatja, az írógép könnyen beszerezhető „tanszer” lett. Egy amerikai írógépgyár ugyanis egy kis írógépet hozott forgalomba, amely minden tekintetben megfelel a fenti követelményeknek. A gép kicsi, könnyen hordozható, a súlya mindössze két kilogramm. A szerkezete abszolút megbízható és erős, bátran oda lehet adni a gyermekeknek.

OETIKER KOLLÉGÁNK

Svájcban a világ legnagyobb magán-újsággyűjteményével rendelkezik, mely 220 nyelven 30.000 példányt tesz ki és 30 mázsa súlyú. Egyik szakelődásából idézzük a következő adatokat: 1492-ben jelent meg az első nyomtatott újság latin nyelven, 1508-ban német nyelven, 1631-ben az első hirdetés, 1836-ban az első tárcsa és 1846-ban az első ingyenes újság. Svájcban 1844 óta sajtószabadság van és ez annyira fellelőltette a sajtót, hogy a lakosság számára hoz képest aránylag Svájcban van a legtöbb újság. Sz.

A NYOMDÁSZMŰVÉSZET

a reneszánsz gyermeke és valóban szép gyermeke. Ifjúságát egyházi műveknek és a klasszikus irodalomnak szentelte. De a későbbi idők folyamán a könyvnyomdászat gyengülni kezdett, hosszabb és gyakoribb kóros állapotba esett. Ez többnyire olyankor történt, amikor az emberek elfeledték, hogy a nyomdászat az irodalom és a tudomány szolgálatában álló művészet, nem pedig a kultúra eszköze. Mint minden művészet, a nyomdászat se tagadhatja meg a múltat, amelyen a jövő épül. Valahányszor hátat fordítottak a könyvnyomdászat művészi hagyományainak, visszaesett a tipográfia. A fölemelkedésnek kiindulópontja volt mindig, ha a nyomdászok erőt merítettek a klasszikus szépségű könyvnyomdászat alkotó példájából. — k —

MODERN KÉZISZEDŐI BERENDEZÉSEK ÉS ANYAGOK

Az Idei lpcsei vásáron bemutatott egy kéziszedő-termet tisztán acélból. A helymegtakarítás szembetűnő. Egy fémregális 22 szekrényt tartalmaz, melyek mindegyikében 14 kg betű fér el. Célszerű fémhulladék- és metálrokkocsik egészítik ki ezt a berendezést, melynél még más hasznos újítást vezettek be. Figyelemreméltó volt a két oldalról is alkalmas, fából készült ürtöltő-regális, melyet két szembenálló szedő is használhat. Praktikus hajók osztályozó, takarék-regálisok, szedéstárolók, továbbá műanyagból készült ürtöltők voltak még a vásáron láthatók. sz — ly.

A PAPIROSPÉNZ EREDETE

A haidelbergi könyvtárban van egy régi kézirat 1487-ből, melynek szerzője, Antonio Agapda leírja Granada bevételét. Ebben a nagybecsű régi kéziratban elmondja a szerző, hogy Tundilla gróf, az ostromló sereg parancsnoka, midőn 1484-ben Alhama várát ostromolta, egyszerre azt vette észre, hogy nincs pénze, mellyel a katonák zsoldját kifizethesse. Az elégtelen katonák már lázongani kezdtek. Erre a gróf kis darab papírra különböző számokat írt, névelőírásával látta el a zsold fejében szétszórt katonák között. A népre pedig szigorúan ráparancsolt, hogy ezeket a cédulákat pénz

helyett fogadják el és értük a katonáknak árut adjanak. Ki ezt nem teszi, kemény büntetést kap. Természetesen ezek a papírszeletek több kézen mentek keresztül és így forgalomba kerültek. Mint a krónikás megjegyzi: a gróf becsületesen, keresztényi módon megtartotta szavát és készpénzben váltotta be a papírokat. — Ez volt a papírpénz eredete, mely ötletet az akkori kereskedők csakhamar szélitben kihasználják.

A NYOMTATVÁNYOK FÉNYESSÉ TÉTELÉT

úgy idézzük elő, hogy a teljesen száraz nyomtatott nyúlással vagy puha kefével jól ledörzsöljük. Az teljesen simán fekdőjön, legcélszerűbb tehát e műveletet olyan zárolapon végeznünk, melyre előbb egy kemény kartont tettünk.

„A NYOMTATÓ-TECHNIKA ÚJ ÚTJAI”

című cikkében Strunk Ernő (Németország) beszámol azokról az eredményekről, melyeket a műanyagokkal való betűöntés terén elértek. Az ólom helyett felhasználható új műanyag átönthető, amely körülmény a műanyagoknál eddig ismeretlen volt. A műanyag fajsúlya tízedrése az ólomnak, miáltal majd könnyebb nyomtatógépek építhetők és a nyomtatás gyorsasága is fokozható. A múlt év decemberében műanyagból álló formáról az egyik folyóiratnak egy oldalát 10000 példányban nyomtatták (így olvassuk). A műanyagot kiskéhez is használják. A műanyagokkal pontosan öntenek, mosószerrel szemben ezek ellenálló és az egészségre ártalmatlanok. Az új műanyag nagyfokú szilárdsága (keménysége) mellett rugalmas, miáltal — állítólag — tartósabb, mint az ólombetű vagy ólom-sor. Az új műnnyaggal kapcsolatos automatikus egyengetéssel is kísérleteznek. Nevezett szerző szerint az új eljárás alapján készült nyomtatóformák sokoldalú és előnyös használata bebizonyosodott és sok tekintetben a fém-nyomtatóformák fölött állnak. Az új eljárás — írja befejezőképpen az etekintetben optimista szerző — a gyakorlati alkalmazásnál és a további kísérleteknél mutatja meg majd csak igazán, hogy milyen újszerű lehetőségeket nyújt a nyomdászatnak. (sz. a. II.)

A MINŐSÉGI MUNKÁRÓL

olvassuk az egyik külföldi szaklapban ezeket a meg-szívelendő szavakat: A valóban szép nyomtatvány három alapvető tényező tökéletes megnyilvánulásának eredménye. Az egyik a betű, mivel a hatásos belüfor-mák igen jelentősek a jó nyomtatvány szempontjából. A munka szakszerű kivétel a másik fontos tényező és a harmadik a stílusos tipográfiai megoldás. Minél általánosabb és tudatosabb lesz ez a fellegás a nyomdászok körében, annál nagyobb szerepe lesz a minőségi munkának, mely végül a tartózkodó rendelők fölött is diadalmaskodik. — ly.

„THE TIMES”

Ez az újság kétségtelenül a világ legtekintélyesebb lapja. Példányszáma ugyan „csak” 200.000 és elterjedése nem versenyezhet a milliós világlapokéval, azon-

LUTZ

LAKK- ÉS
FESTÉKGYÁR RT
BUDAPEST XIV, ÓRNAGY UCCA 4. SZ.
TELEFONOK: *297-229 (SOROZAT)

BEJ.
VÉD-
JEGY

Kő- és könyv-
nyomdai fekete és min-
denféle színes festékek,
rolációs és guminyomó festékek stb. stb.

TÓTLÁSZLÓ KÖNYVKÖTŐ

BUDAPEST VI, DESSEWFFY UCCA 43
TELEFONSZÁM: 125-446

*Könyvkiadói
tömegmunkákra berendezkedve!*

ban tekintélyét a zsurnalisztikában objektivitásával, megbízhatóságával és szolid elvelvel szerezte meg. A „Times”-t újságíróként angol nemzeti intézménynek ismerik el, a lap függetlenségére külön bizottság ügyel. A „Times”, melynek 150 éves jubileumáról a múlt évben sokat írtak, 1937 végén új nyomdapolatába költözködött. Az új épület nem felhőkarcoló, csak háromemeletes, melyben az ünnepélyes felavatáskor az egyik új rotációs gépet Chamberlain miniszterelnök indította el. A régi nyomdaépületnek, a „Printing House Square”-nek változatos a történelmi múltja, mely visszanyúl a 13. századba, amikor még Domonkos-szerzeteské volt. Később színháznak szolgált, majd a királyi nyomdászok („King's Printers”) működésének színhelyévé vált. Itt nyomtatták a „London Gazette” című lapot, még mielőtt John Walter a „Times”-t megalapította. Az épület közben leégett, újjáépítették, majd átépítették. A lapkiadók előljárták a nyomtatástechnikai újítások alkalmazásában. Könnyű első gyorsajtója a „Times” számára készült 1814-ben. A sajtóhírből kiküszöbölésére nagy gondot fordítanak a „Times”-nál. Az új nyomdapolatában több hatalmas rotációs gép állítja elő a lapot, melynek szélessége 36 nyolcmagazinos Linotype és Intertype, azonkívül 14 Monotype szedőgépen készül. Valamennyi szedőgép külön a „Times” részére öntött új betűfajttal látták el. Az új betűtípus bevezetését hosszadalmas tudományos vizsgálatok előzték meg, hogy a minél könnyebb olvashatóságot biztosítsák. A „Times” régi gólikus lapfejét is antikvárszedték át. sz.

KLISÉ ALUMÍNIUMÖTVÖZETBŐL

Egyik svájci nyomtatólemezgyárban sikerült olyan eljárást feltalálni, melynek alapján újságíróknak elpusztíthatatlan klisék állíthatók elő. A lemez ötvöze alumíniumból, magnéziumból és szilíciumból áll és hasonlít

hatatlanul keményebb és előnyösebb, mint a klisékhez eddig használtos cink- és rézlemez. Az új lemez ellenállóképessége egészen rendkívül. Az ebből készült foto- és autotíplákat egy nyomdában állítólag kipróbálták és a klisé még egymillió (!) nyomás után is époló és nyomatot adott, mint az első példányoknak.

„ÖSTERREICHISCHE REKLAMEPRAXIS”

Ez a magas színvonalú, pompás kiállítás, a művészi reklámgrafikát szolgáló szakfolyóirat nálunk is rövid idő alatt sok barátot szerzett. Egyik legutóbbi számának borítékát Schneider Jenő szaktárs tervezte. (sz.)

A MAGYAR PAPIROSCYÁRTÁS 1937-BEN

Durand Felix egyik összeállításából vesszük a következőket: A fehérítetlen cellulóza 100%-os és a fehérített cellulóza 80%-os drágulása folytán a papírosárok a múlt évben 10–18%-kal emelkedtek. 1937-ben behoztunk 3780 vagón cellulózt 10,860.000 pengő értékben. Kísérletek folynak, hogy a külföldi fenyőfa-cellulózt az országban előállítható anyagokkal pótolják. Egyelőre rozsszalma, lenkóró, esetleg kukoricaszár a kísérleti anyag, mely cellulózához igen alkalmas. 1937. évi papírosárubehozatalunk 4070 vagón volt, mely legnagyobbbrészt Ausztriából érkezett. Ezzel szemben kivitelünk jelentéktelen volt: csupán 160 vagón.

A NYOMDAI LEVEGŐ NEDVESSÉGE

A nedves helyiség nemcsak az egészségre ártalmas, hanem megtámad bizonyos használati tárgyakat is. Így például a masszahenger úgy működik a nyomdában, mint valami pontos műszer és már akkor jelzi a nedvesség jelenlétét, amikor az ember még nem is tud róla. A massa mohón szívja magába a vizet, amely neki tulajdonképpen a halálát, a gépmesternek pedig

nagy bosszúságát idézi elő. A beszívargás a henger végén történik, azok megduzzadnak és az átmérőjük egyenlőtlen lesz, aminek következtében a henger beállításra megnehezül. A henger palástjával már nehezebb dolgozni a nedvességnek, mert azt védi a festékreteg. A tanulság ebből az, hogy a henger végeit, de még a faorsókat is, jól be kell festkezni.

Vidéken, ahol még házilág öntik a hengert, szokásban van a feldarabolt masszának beáztatása. Ez azzal az előnnyel jár, hogy az ilyen massa nagyon gyorsan felolvad és folyós lesz, s nagyon szép hengereket lehet belőle önteni. De nagy hátránya, hogy száraz helyiségben a víz gyorsan elpárolog belőle, ami nem volna nagy baj; sokkal nagyobb baj azonban az, hogy a vízzel együtt ellilán a massa némely értékesebb anyaga is, a henger ezáltal elvesztí rugalmasságát, kemény lesz és földatának nem tud megfelelni, mert még az átmérője is összezsugorodik. Az ilyen massa már áttöntésre sem alkalmas. Tehát csinálni kell banni a vizezzel; ha lehet el kell kerülni, különben főzőskor jól be kell súriteni, hogy minél kevesebb víz maradjon benne. – Rendellenes levegőjű helyiségben a tartálékengerek festékesen tegyék el, mert a festékreteg jó védője a hengereknek. Juhász Béla.

ÚJ MATRICATISZTÍTÓ KÉSZÜLÉK

A szedőgép-matricák tisztításának kérdése olyan régi, mint maga a matrica. A matricák épsége mellett szükséges, hogy ezek tiszták legyenek, hogy a matricákkal kapcsolatos zavarokat elkerülhessük, továbbá fontos, hogy a magazin is tiszta legyen. Legújabbban olyan matricatisztító készüléket gyártottak, mely a matricákat és a magazint egyszerre tisztítja, tehát az eddig ismert készülékek között a legradikálisabbnak tekinthető. Az új készülék bőlcsőformájú. A tartályba, melyet

Lorilleux Ch. és Társa Rt.

Hő- és könnyunyomdai festékgár

*Iroda: Budapest, Ferenc József rakpart 27
Gyár: Budafok. Telefonszám: 269-635, 269-778*

különleges tisztítószerezrel vegyített vízzel töltene meg, helyezik a magazin matricáit és a készüléket ide-oda hintáztatják, majd a piszkos vizet kiengedik és többszöri alapos öblítés következik. Ezután a magazin külön szárító készülékben elektromos úton szárítják. Itt tehát a magazin és a matricákat egy munkamenetben tisztítják, anélkül, hogy a matricákat a magazinból kiengednék. Az eredeti elgondolású új matricaszárító készülék állítólag mind a magazin, mind pedig a matricák tökéletes tisztítását biztosítja. sz. a.

A MODERN KÖNYVNYOMTATÁS

Tipográfiai Hű társa a gondolatnak. Ez emberi szellem termékeinek saját útján való sokszorosítása! A könyvnyomtatás egy végzetlenül hosszú, sötét korok után Gutenberg találmánya révén jutott el a fejlődés mai fokára. A halhatatlan mester tanítványai generációkon át újabb meg újabb lendülettel törekedtek a művészi Szép elérésére. Az elődöktől ránszármazott elemi technikai szabályok keretén belül a fantázia mind nagyobb szerephez jutott. A nyomdászati technikába az idők folyamán bevonult a realizmus, hogy egysúlyt létesítsen a gondolat és a forma között. Így született meg az Impresszionizmus, az a művészi forma, amely hűen adja vissza a tárgyakról nyert benyomást: az alakot, a színt, a fényt és az árnyékokat. Ez az irány tudvalevően nagy lendületet nyert a festészetben. Az Impressionizmust a kubizmus követte, amely leegyszerűsítette a formát a legelőkelőbb mértani alakjára. Ennek a módszernek számos híve akadt szakmánk jeles közt, akik ez iránynak hódolva, nem egyszer szüggessúlyt hatást és valóban művészi értékű nyomtatványokat produkáltak.

A könyvnyomtatás technikai módszereit többféleképpen lehet osztályozni. Kiki ezt vagy amazt az irányt követi és hajlama szerint. Az e téren mutakozó túlzásokat természetes jelenségnek kell tekintenünk. Nem egyebek ezek, mint rohanó korunk reflexei.

Bármely technikai módszert kövessen is a modern tipográfus, nem szabad figyelmen kívül hagynia azt a szempontot, hogy munkájában a szövegnek kell őt irányítania.

Mint ahogy szövege szerint minden egyes nyomdai termék más-más célt szolgál, a tipográfusnak a szöveg lényeges sorait ritkítással, lénialágyzással, hajlítással sorokkal stb. kell a szükséghez képest kiemelni. Vannak megrendelők, akik kedvelik a hajlított és ferde sorokkal készült nyomtatványokat, sőt a változatos alakú soroknak vannak szakértésük közli is híveik, akik nem nagyon távolodtak el az önkénti kollégáitól, akiket ebben az irányban 30-40 évvel ezelőtt mestereknek tartottak.

A mai könyvnyomtatónak akarva-nemakarva számolnia kell azzal, hogy a században, amelyben élünk, gyorsabb a munkatempó, mint hajdan. Egyszerűsége kell tehát törekednie, amely nem zárja ki az eredetiséget, az izlését és harmonikus, stilszerű kivitelét. A vérbeli tipográfus a különböző metszésű betűfajtákkal és a feltétlenül szükséges nyomdai anyagokkal: lénialágy, vignetákkal stb. is abszolút becsü nyomtatványokat tud produkálni, ha a főnök, illetőleg a megrendelő őt bizalmával megajándékozza.

A jobb és szebb elérésére való törekvés szakmánkban még egyre tart. Ma már olyan nyomtatványokat produkálunk, amelyek a legfejlettebb izlésnek is megfelelnek. Bizonyítják ezt az időközli nyomtatványkiállítások,

A VI. füzet tartalma:

	Old.
Szakkell továbbképzés	125
Művészet-e? (Pándi Ferencről)	126
Parafinnal való permetezés	128
Értékpapírosok nyomtatása	129
Stereotípiák (Schreiber Ede)	130
Kalkuláció (Székely Artúr II-től)	131
A nyomtatvány helyes festékezése (-r-r-től)	141
A szedőgép ápolásáról (Wellisch Árpádtól)	142
„Offset-naplók” (Höhne Ottótól)	143
Nyomdászati Archivum	144
Följegyzések	145
Szerkesztői posta	148

A Nyomdász-Egyesület továbbképző csoportjainak szedéspéldái és ólommetsetek a boríték 2., 3. és 4. oldalán és a lap belsejében a 133-tól 140-ig terjedő nyolc oldalon.

legutóbb pedig a Műcsarnokban megrendezett nagyszabású és nagyszerű nyomtatványkiállítás, amelyen az elődök által nem is sejtett, művészi kivitelű, legváltozatosabb nyomdai termékek voltak láthatók.

Szakmánk fejlődésének lehetőségét még nagyobb Ambiciózus kollégáinkra hárul a feladat, hogy szép mesterségünket a fejlődés csúcspontjára felfejlessék. A jövő azoké, akik szeretettel és bizakodással fognak az eszményi cél felé törekedni és nem fognak megelégedni a középszerűséggel. László Dezső.

„TYPOGRAPHISCHE MONATSBLÄTTER“

A svájci nyomdai munkásság szakkulturális folyóirata, a „Typographische Monatsblätter“, mely az objektív nyomdászati sajtófejlesztést német nyelven ma a leg-hívebben szolgálja, a svájci gépmesteregyesület ötvenéves fennállása alkalmával rendkívül gazdag tartalommal és a nyomdai művészet kiváló teljesítményeként jelent meg. Remek kidolgozású illusztrációk, három- és négyszínnymatokat és csodás hatású négyszínes mélynyomtatás „Naturfarbphoto“-felvételek díszlik az ünnepi számban, melynek szerkesztői része az ünnepi alkalomnak megfelelően ezúttal természetesen a folyóirat körébe tartozó cikkeket közöli. A svájci gépmesteregyesülettel néhány évvel ezelőtt fuzionált az ottani öntők szervezete is, akik szintén résztvettek az ünnepi számmal összefüggő munkában. Így például a füzet gyönyörű címlapjának ólomvetését egy öntő kollégánk készítette valóban mesterien. Az első cikk pedig elsősorban az öntőket érdekli és a stereotípiák fémötvözetéről szól olyan tanulságosan, hogy ez a cikk a folyóirat egyik legértékesebb részét jelenti. Ez a példa is mutatja, hogy a szakkultúrán nyomdászok és öntők egyaránt szép feladatokra hivatottak, amint a budapesti szaktanfolyami munkában a mi betű- és öntőink is elméleti és gyakorlati továbbképző tevékenységükkel erről bizonyosságot tettek és erre vonatkozó működésüket gyakorlatilag készült munkával a tavaszi évszór kiállításán is bemutatták. —ly —r.

SZERKESZTŐI POSTA

Lapunk szerkesztője található reggeli 8-tól 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 131-016).

A jövő füzet szerkesztőségi záróideje: szept. 8.

• • •

P. F.: Dolgozatát köszönjük. A kért fölvilágosítást illetően gyűjtjük az adatokat; levélben fogjuk közölni.

K. L.: Nincs megelégedve multikori válaszlunkkal? Talán nem is gondolkodott rajta annyit, mint amennyit az megérdemelt volna. Megismételjük tehát: mesterszavaink magyarosítását nem lehet máról-holnapra megvalósítani. Hosszú, szívós munka ez, s nagy része lehet benne szakirodalmunkon kívül a tanonciskolának meg a nyomdai vezetőségeknek is. A magyarosításnak első sorban a nyomdásznyelvben csak úgy hemzsegő germanizmusok irtásával kell kezdődnie: a tisztas latin szavakat — amelyek különben sem rínak úgy ki a magyar mondatból, mint a németek — már csak kegyelemből is bátran meg lehetne tartanunk. Ezeket a latin és görög mesterszavakat a könyvnyomtatók és közvetlen elődök: a fatáblás nyomtatványok készítői részben a másolókól vették át. Közülük a „forma“ szót már Gutenberg is ugyanebben az értelemben használta, mint mi. Arra azonban ügyelnünk kellene, hogy ne csakán használjuk a latin szavakat, mert ez germanizmus. A latin quadratusból, textusból például a német lecsipte az ut végződést s így lett belőle kvadrát, text (az angol még többet harapott le egyik-másik latin szóból, így például quadnak írja a kvadrátust). A latin szavak ilyen megcsontítása a német nyelvben nagyon megszokott dolog, de a jó magyaros nyelvérzékkel bizony egy csöppet sem fér meg. — Mellest még nem árt megjegyez-nünk, hogy a gráfia, tiplé és gravúr végződésű szavak használata a lehető legrendszertelenebb, s csak ritka esetben tükrözi vissza az illető sokszorosítási mód tulajdonképpeni értelmét. A tömörked zavart okozó helytelen elnevezések dolgában egy kis rendet kellene Immár teremteni, s a tiplé végződést domború, a gravúr mélyített s a gráfia végződést se ki nem emelkedő, se be nem mélyedő képű formákról való nyomtatási módok megjelölésére használni. Mindez nem okozna nehézséget, s az illető mesterszavak egyezsiben kifejezőbbékké és világosabb értelműkké lennének általa.

A Grafikai Szemlé a kládó Egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre 7.— pengő
egyes számok ára 1.— pengő.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Heller Mór, Schneider Jenő, Schreiber Ede és Venkovits Károly.

A lap kiállításának kérdéseivel és a mellékletek elbírálásával foglalkozó művészi kollégium tagjai a szerkesztőn és kládón kívül: Dukal Károly és Kun Mihály.

Kládó-tulajdonos:

a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete, Felelős kládó: Halász Alfréd.

Nyomtatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest (VIII. Conti uca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

Schmidt Testvérek Nyomdafestékgár Rt.

Gyártmányok:

Rákospalota, Pázmány uca 41. szám.

mindenfélé könyv-, kö- és offsetfestékek; mélynyomtató- és anilin-gumi-nyomtató-festékek; valamint mindennemű nyomtatási segédanyagok.

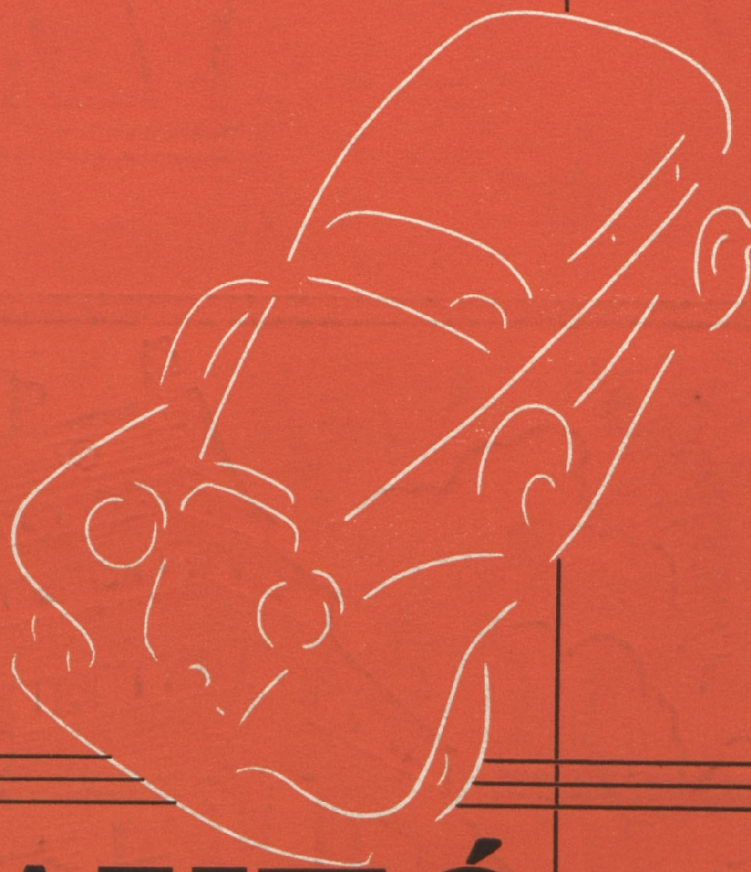
Telefonszám: 295-285

Tervezte Hannig Ferenc
 Olomba véste Szekeres József I.

MÁTRAHÁZA

AUTÓ

SZAKLAP. MEGJELENIK HAVONKINT

Tervezte Bassist Győző
Ólomba véste Dencs Ferenc